

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 5 - Number: 17, p. 107-124, Autumn 2021

TRT 1'in Yunus Emre Aşkın Yolculuğu Dizisinde Yer Alan Kıssalar Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Stories in TRT 1's Yunus Emre Aşkın Yolculuğu Series

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.979783>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
06.08.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
24.09.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
28.09.2021

Asya Studies

Doç. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü
khturkan@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-6743-9056>

Öz

Konusu insan ve insan gönlü olan tasavvuf, sözden ziyade öz ve davranış mükemmelliği ile alakalı bir ilim olduğundan tasavvufta, Allah dostu birçok ermiş ve evliyanın yaşamına yönelik kıssalar olmuştur. Çoğu zaman halk arasında menkıbe olarak da adlandırılan söz konusu kıssalar, işlevsel bağlamda muhataplarının bir yandan imanlarını olgunlaştırıp ahlaki kaidelerini aktarıırken diğer yandan da ilahi aşk ve muhabbet yolunda onlara çeşitli ulvi hisler kazandırır. Böylece İslam dininin temel yapı taşları yani ana kavramları, nasihat ve öğüt-name niteliğindeki kıssalar aracılığıyla çok geniş kitlelere rahatlıkla ulaşır. Kur'an-ı Kerim'de sıkça görülen kıssalar, ibret verici ve mesaj içerikli anlatımlardır. Kıssalarda anlatılan mevzuların özellikle hayatın içinden olması onu dinleyenlerin gönüllerinde etkileyici ve yoğun bir iz bırakmasına vesile olmuştur. Kıssalarda, ders verme amacı, imgesel ve mecazi bir anlatımla doğruya giden yolun hikâyeleştirilerek gösterilmesi söz konusudur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; kıssaların gerçeği yansıtılmaları, hayali unsurlara yer vermemesidir. Dolayısıyla söz konusu nitelikleri bakımından tasavvufta da var olan kıssalar, müritlerin ilahi aşk yolculuklarında olgunlaşarak ve ahlaki anlamda yoğrularak ilerlemelerine vesile olmaktadır.

Kıssaların belirtilen işlev ve özellikleriyle beraber hakkında birçok araştırma ve yayın yapılmıştır. Evrensel değerlerin ilahi öncülerinden birisi olan Anadolu ereni, Türk mutasavvıf ve şairi Yunus Emre ile ilgili yapılan çalışmaların sözlü ve yazılı olanlarının yanında görsel projelerde de yer bulması ona verilen değeri gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda TRT 1 kanalı, 2015-2016 yılları arasında Ramazan ayı münasebetiyle 44 bölüm olarak "Yunus Emre Aşkın Yolculuğu" adlı diziyi yayınlamıştır. Bu çalışmada diziden hareketle yine dizide yer alan "kıssa"lar tespit ve deşifre edilecektir. Söz konusu 43 kıssadan bazıları işlevsel anlamda tahlil edilip bir sonuca ulaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Tapduk Emre, Tasavvuf, Kıssa, TRT 1

Abstract

Since sufism, whose subject is human and human heart, is a science related to the perfection of essence and behavior rather than words, in Sufism, many stories about the lives of saint and saint, who are friends of Allah, have been formed. These stories, which are often referred to as legend among the people, give them various lofty feelings in the way of divine love and affection, while maturing their faith and conveying their moral principles in a functional context. Thus, the basic building blocks of the religion of Islam, that is, the main concepts, are easily accessible to a wide range of audiences by means of stories that are in the form of advice and advice. The frequently seen stories in the Quran are exemplary and message-content narratives. The fact that the subjects described in the stories are especially from life has caused to leave an impressive and intense mark in the hearts of those who listen to it. The aim of lecturing in the stories is to show the way to the truth by narrating with an imaginary and figurative expression. The point to be considered here is that the stories reflect the reality, they do not include imaginary elements. Therefore, the stories that exist in Sufism in terms of their aforementioned qualities are instrumental in the progress of the followers by maturing and ripening in their journey of divine love.

Many researches and publications have been made on the mentioned functions and features of the stories. One of the divine pioneers of universal values, the Anatolian saint, Turkish sufieren and poet Yunus Emre, has a special place and value at this point. The fact that the works about Yunus Emre are included in visual projects as well as in oral and written ones reveals the value given to him. In this context, TRT 1 broadcasted 44 episodes between 2015-2016 on the occasion of Ramadan. In this study, based on the TV series called "Yunus Emre Aşkın Yolculuğu", the "stories" in the series will be identified and deciphered. Some of these 43 stories will be analyzed functionally and a conclusion will be reached.

Keywords: Yunus Emre, Tapduk Emre, Sufism, Story, TRT 1

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Türkan, H. K. (2021). TRT 1'in Yunus Emre Aşkın Yolculuğu Dizisinde Yer Alan Kıssalar Üzerine Bir Değerlendirme. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(17), 107-124.

GİRİŞ

Arapçada, “k - s - s” (ق - ص - ص) kök harflerinden türeyen tekili “*kıssa*”, çoğulu “*kasas*” (ق - ص - ص) olan kelime lügatte; “*hikâye, haber, cümle, söz parçası, vak’a, durum ve mevzu*” anlamına gelir. Kelimenin aslını oluşturan “*el-kass*” masdarı ise, “*atın gebeliğinin belli olması, elbise, saç vb. şeyleri makasla kesmek, kırmak, bir şeyin veya bir kimsenin izini sürüp takip etmek, bir haber veya sözü açıklayıp bildirmek, hikâye etmek, anlatmak veya nakletmek*” manalarında kullanılmaktadır. “*el-kasas*” ise, “*anlatılan hikâye, haber, rivayet ve iz*” gibi manalar ifade eden ve çoğunlukla masdar yerine kullanılan bir isimdir. Bu kelimenin ism-i fail kipiyle kullanılan ve müfredi “*el-kâss*”, çoğulu “*kussâs*” veya “*kassâs*” kelimesi ise; bir olayı, vak’ayı anlatan, hikâye yazan, kıssa yahut destan anlatan halk hikâyecisi veya dinî öğütler veren vaiz gibi anlamlara gelmektedir (Acar, 2005: 96-97).

Buradan hareketle Abdullah Acar (2005: 98-99) kıssaların temelde dört anlamı olduğunu ifade eder. Ona göre kıssalar, tanımlardan da yola çıkılarak anlamsal bağlamda dört kategoride incelenebilir:

1. Bir kimsenin izini sürüp ardınca takip edip gitmek: Kasas kelimesi bu anlamda Kehf suresindeki ayette şöyle kullanılmaktadır: *قَصَصْنَا لَهُمْ آيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَادُوا لَا يُحْسِنُونَ الْعِلْمَ* “*Musa (a.s.): İşte aradığımız o idi, dedi, hemen geldikleri yoldan izleri üzerine geri döndüler.*” Yine aynı anlamda, *قَالَ لَهُمْ اللَّهُ اتَّبِعُوا أَوْامِرِي وَلَا تَطِيعُوا السُّفَهَاءَ* “*Hz. Musa'nın annesi, kız kardeşine: Onu izle, dedi.*” şeklinde kullanılmıştır.

2. Bir kimseye bir haber veya sözü beyan edip bildirmek: Kelime bu manasıyla Kur’an’da değişik surelerde kullanılmış olup, kıssa kelimesinin bu şekildeki tüm kullanımları biraz sonra beyan edilecektir. Mesela, A’raf Suresi’nde bir ayet bu kullanıma örnektir: *فَأَقْصِبْ قَصَصَهُمْ لَعَلَّ بَعْضُهُمْ يَتَذَكَّرُ* “*Sen onlara bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler.*” Aslında bu ayette kıssa kelimesini oluşturan harflerin hem fiil olarak hem de isim olarak kullanıldığı görülmektedir.

Kıssa kelimesi, bu anlamıyla Kur’an’da on yedi ayette zikredilmektedir. Nahl, 16/118 ve Mü’min, 40/78’ de iki kez *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*kasasnâ*’ şeklinde; Nisa, 4/164. ayette, *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*kasasnâhüm*’ şeklinde; Yusuf, 12/5’de *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*lâ taksus*’ şeklinde; Araf, 7/101, Yusuf, 12/3, Kehf, 18/13, Taha, 20/99 ve beş defa olmak üzere Hûd, 11/20. ayetlerde *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*nekussu*’ olarak; Nisa, 4/164 ve iki kez olmak üzere Mü’min, 40/78. ayetlerde *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*lem naksus*’ şeklinde; Araf, 7/7. ayette *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*felenekussanneke*’ kipinde; Hûd, 11/100. ayette *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*nekussuhû*’ şeklinde; En’am, 6/57 ve iki defa olarak Araf, 7/35. ayetlerde *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*yekussu*’; En’am, 6/130 ve iki defa Araf, 7/35. ayetlerde *قَصَصْنَا لَهُمْ* ‘*yekussüne*’ şeklinde ve yukarıda örnek olarak verilen Araf, 7/176. ayette, anlatmak, bildirmek anlamında kullanıldığı müşahede edilmektedir.

3. Bir şeyi makasla kesmek, kırmak:

Bu anlam esas olmak üzere, Türkçede kesme aleti olarak kullanılan “*makas*” şeklinde meşhur olan kelimenin aslında “*k- s- s*” fiilinin Arapçadaki “*ism-i âlet*” sıygasına nakledilmesiyle “*mikass*” şeklinde elde edildiği ma’lumdur. İslam ceza hukukunun önemli bir kuralı olan “*kısas*” da bu üçüncü anlamın kullanımına örnektir. İbn Manzur, kıssa kelimesinin bu anlamda kullanımına “*müsâvât*” tabirini kullanmaktadır ki, cinayetlerde misli ile cezalandırma demektir. Buna göre, bir kişi “*başkasından maddi manevî ne eksiltiyse kendisinden de o eksiltilir, kısaltılır.*” Nitekim, Bakara Suresi’ndeki Kısas Ayeti ve “*Atın alındaki tiylerle, yelelerini kesmeyin...*” hadisindeki “*lâ tekussû...*” ifadesi, kesme, azaltma gibi manalara örnek teşkil edebilecek mahiyettedir.

4. İsim olarak masdar manasında kullanılan “*kasas*” ve “*kass*” kelimeleri, “*göğüs, sadr, alın, göğsün başı, ortası veya göğüs kemiği*” anlamında:

“*Kusasu’ş - Şa’r*” tabir edilen bu ifadenin, hadislerde de kullanıldığı zikredilmekte ve bu anlamı ifadeye Lisanü’l-Arab’ta zikredilen, “*Hz. Peygamber (s.a.v), secde ederken alnını, saçın bitmeye başladığı yer dâhil alnının tamamıyla secde ederdi*” şeklindeki hadis örnek olarak gösterilmektedir.

Gazilerim, erenlerim bol deyu

Hak yolunda sararuban sol deyu

Bir ilâhî söyler Yunus “şol” deyu

Tapduk Emre dergâhında el tutar (Türkan, 2016: 287).

1. Yunus Emre’ye Dair

Yunus Emre’nin gerçek hayatıyla ilgili bilgiler yok denecek kadar az olup menkıbevi hayatıyla ilgili anlatılanlar çoğunluktadır. Yine de bazı kaynaklarda 638/1240-1241 ile 720/1320-1321 tarihleri arasında yaşadığına dair bilgiler veriliyorsa da konuya dikkatle yaklaşmakta yarar olduğuna inanıyoruz. Yunus Emre’nin nereli olduğu ile ilgili bilgiler de kesin değildir. Doğduğu yer olmasa bile öldüğü yerle ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmıştır: Sivrihisar-Sarıköy (Eskişehir), Karaman, Ortaköy (Aksaray), Kula

(Manisa), Bursa, Dutçu köyü (Erzurum), Keçiborlu (Isparta), Sandıklı (Afyonkarahisar), Nallıhan (Ankara), Ünye (Ordu) ve Sivas vb. Bunların dışında Azerbaycanlı araştırmacılar da “*Gah bölgesi Oncalı köyü Oğuz Mezarlığı'nda Yunus Emre ve Tapduk Baba'nın mezarlarının olduğunu iddia etmektedirler.*” Yunus'un hayatı büyük ölçüde İç Anadolu Bölgesi'nde geçmiştir. Onun “*Gezdüm Urum ile Şam'ı / Yukarı illeri kamu*”, “*Kayseri, Tebriz ü Sivas / Nahçıvan u Maraş Şiraz*” demesine bakacak olursak Anadolu'nun dışında, Şam, Tebriz, Nahçıvan, Şiraz ve Azerbaycan'ı gezdiğinden de söz edebiliriz. Ancak bu bilgiler metin merkezlidir dolayısıyla elimizde belge yoktur. Bu sebepten konuya dikkatli yaklaşmakta yarar olduğuna inanıyoruz. Velâyetnâme, Konya Tahrir Defteri ve Divan'daki şiirlere bakacak olursak Yunus Emre'nin evlendiğinden söz edebiliriz. Hatta bazı kaynaklar, onun İsmail adında bir oğlunun olduğundan söz etmektedir. Yunus Emre'nin menkıbevi hayatıyla ilgili iki kaynak vardır: Hacı Bektaş-ı Velî'nin Vilâyet-nâmesi, İbrâhim Hâs'ın Tezkiretü'l-Hâs adlı eseri (Alptekin, 2014: 44-45). Eldeki bilgiler, daha çok aynı devirde yaşamış bilginlerin yazdıklarından, menkıbelerden ve bizzat Yunus'un kendi şiirlerinde yer alan bazı ifadelerden yola çıkılarak edinilmiştir. Burada sözü edilen kaynaklara göre Yunus Emre 13. yüzyılın ortaları ile 14. yüzyılın başlarında Orta Anadolu'da yaşamış bir Türkmen dervişidir. Zamanla şeyhlik derecesine yükselerek zaviyeler kurmuştur. Ailesinin Anadolu'ya Horasan'dan geldiği bilinmektedir. Kendisi ise Sivrihisar'a bağlı Sarıköy'de dünyaya gelmiştir. Hacı Bektaş-ı Velî'nin sohbetlerinde bulunarak ondan ilim öğrenmiştir. Hacı Bektaş'ın yönlendirmesiyle Tapduk Baba isimli şeyhe uzun yıllar hizmet etmiştir. Gönül dünyasında hızla yükselişi de bu hizmetleri sırasında olmuştur. Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde yer alan eski bir dergiye göre 82 yaşında vefat etmiştir. Yunus Emre, şiirlerini oldukça sade ve akıcı bir Türkçe ile yazmıştır. Tasavvuf ile ilgili en zor konular bile onun şiirlerinde oldukça yalın bir anlatımla karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Yunus, tasavvufu millî unsurlarla birleştirerek yeni bir tasavvuf edebiyatı vücuda getirmiştir. Onun böylesine sevilen bir şair ve mutasavvıf oluşunun en önemli sebeplerinden biri de sahip olduğu bu üslup ile ilgilidir. Öte yandan onun şiirleri Allah, evren, insanî nefis, tecelliler vb. gibi konuları anlatan birer form niteliğindedir. Dolayısıyla Yunus, şiiri tasavvufa dair duygu ve düşüncelerini ifade edebilme amacına hizmet eden bir araç olarak kullanmıştır. Yunus Emre'nin şiirlerinde insana ve doğaya ait motifler sıkça karşımıza çıkmaktadır. Fakat adı geçen kavramlar sadece temel anlamlarıyla değil, şiirde anlatılan konu etrafında yeni değerler kazanarak da kullanılmıştır. Bu durum Yunus'un insana ve doğaya olan yaklaşımıyla yakından ilişkilidir. O, yaratılanı yaratandan ötürü sever. Sevdiği her şeyde Allah'tan bir iz görür, sevdiğine Allah'a daha da yaklaşır (Kaplan, 2018: 157-158). Tasavvuf ehli, gönüller sultanı olan Bizim Yunus'un şiirleri, sadece çağına ve bölgesine değil yüzyıllar ötesine, dünyanın dört bir köşesine yayılmış ve hitap etmiştir. Dinî Tasavvufî Halk edebiyatının önde gelen isimlerinden birisi olan Yunus Emre, halkın diline, gönlüne ve ruhuna hitap edecek güzel Türkçeyi icra ettiği eserlerde kullanarak farklı mecralarda yer bulmuş ve eserleri asırlar sonra bile keyifle okunmuştur. Allah'ın emir ve yasaklarını, mal ve makamdan ehemmiyetli görüp bu yol uğruna dünyanın geçici heves ve arzularını elinin tersiyle geri çevirmiştir. Tapduk Emre dergâhında karar kılp el bağlayan Yunus, çağlar ötesine bile seslenen bir tavırla gönüllerde yaşamaya devam etmektedir.

Yunus Emre'yi halkın büyük kültür geleneğinden alıp, aydınının dar ama etkili kültür dünyasına aktaran Fuat Köprülü olmuştur. Köprülü'nün 1918 yılında yayınlanan kitabı “*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*” Yunus için yapılmış ilk bilimsel çalışmadır. Dağılan İmparatorluk topraklarında olduğu kadar, çürüyüp dökülen Osmanlı kültüründe de dayanacak bir yer bulamayan Türk aydınına, Yunus Emre'nin şiiri, tutunacak çiçekli bir dal gibi uzanmıştır. Hangi dünya görüşünden, hangi toplum katından olursa olsun, aydınımız Yunus'un şiirinde kendinden bir nakış, kendinden bir inanış bulmuş, böylece çeşitli Yunus yorumları ortaya çıkmıştır. Dar zümrelerin, mezheplerin, dinlerin ve ulus birimlerinin üstüne çıkarak bütün insanların ve bütün zamanların dilinden konuşan Yunus'un değişik yorumlara uğramasına şaşmamak gerekir. Onda hepimiz kendimizden bir şeyler buluyoruz. Bu nedenle Yunus, yetmiş yıldır tüm aydınların gönlündedir; tıpkı yedi yüz yıldır halkın da gönlünde olduğu gibi. Yunus için ilk çalışmayı yapan Köprülü, bize ilk Yunus yorumunu da verir. Köprülü'nün Yunus'u, İslam mistikliği ile “*Türk zevkinin hususi dehasını*” birleştiren basit, coşkulu, ümmî bir derviştir. Ama bu ümmilik, eski tezkere yazarlarımızın sandığı gibi, “*hecenin harflerini seçemeyecek*” bir cahillik değildir. Yunus düzenli bir medrese eğitimi görmemişse de, kendi “*mânevi kabiliyeti sâyesinde*” İslam bilimlerinin hepsini öğrenmiştir. Mevlânâ'nın şiirlerini anlayacak kadar da Farsça bilir (https://turuz.com/storage/shiir-2020-3/3690_Yunus_Emre_ilxan_Bashgoz-1999_166.pdf)

Ali Berat Alptekin, “Efsane ve Motifler Üzerine” (2014); Vehbi Vakkasoğlu’nun “Yunus Emre Hayatı Eserleri ve Bütün Şiirleri” (2007) isimli çalışmalarında Yunus Emre’nin hayatıyla ilgili farklı anlatılara yer verilmektedir. Bu anlatılar ise şöyledir:

Yunus Emre’nin Hünkâr Hacı Bektaş’ı ziyaret etmesi; 13. yüzyılda Anadolu’daki yoksulluk Yunus Emre’yi de etkilemiştir. Bu sebepten günün birinde ününü işittiği Hünkâr Hacı Bektaş’a gitmeye karar verir. Giderken de yanında aluç götürür, Sulucakaraüyük’te dervişler tarafından karşılanan Yunus Emre birkaç gün misafir edildikten sonra memleketine dönme arzusunu dervişlere bildirir. Hacı Bektaş durumdan haberdar edilince dervişlerine: “*O Türkmen Beyi’ne aluçların karşılığında, ‘Nimet mi yoksa nefes mi ister’ diye sorun.*” der. Dervişler de Yunus Emre’ye: “*Nimet mi nefes mi?*” dediklerinde, Yunus: “*Ben nefesi ne yapayım, bana nimet verin.*” der. Hacı Bektaş da aluç karşılığında buğday verilmesini önerir ve Yunus aldığı buğdayla evine döner. Ancak çok geçmeden hata yaptığını anlayınca döner ve: “*Ben hata yapmışım buğday yerine nefes isterim.*” der. Ancak Hacı Bektaş’ın cevabı daha da anlamlıdır: “*Biz onu Tapduk Emre’ye havale ettik.*” der (Alptekin, 2014: 45-46). Bu anlatıdan hareketle Tatçı (1990: 7), Yunus’un destanî hayatının daha çok Hacı Bektaş-ı Veli’nin “*Vilâyetnâme*”sinde kayıtlı olduğunu ifade eder.

Düz odun taşıma; Yunus Emre, Tapduk Emre’ye bağlandıktan sonra dergâhına 40 yıl düz odun taşır. Bununla da kalmaz dağdan yaş odun da kesmez. Ona, niçin eğri odun getirmediği sorulduğunda: “*Erenler meydanına eğri odun yakışmaz.*” der (Alptekin, 2014: 46). Tekke, doğruluğun, dürüstlüğün mektebiydi. Odunun bile eğrisi girmemeliydi oraya..Ve bir kere de boyun kesince, odunculuk da olsa, kırk yıl dayanmalı, sadakat göstermeliydi. Teslimiyet, vefa ve sadakat, bugünün neredeyse unutulmaya yüz tutmuş bu hasletleri, Yunus çağının belli başlı vasıflarıydı. Ve dolayısıyla, iman eri, mânâ sultanı olan Yunus’a da yakışan buydu (Vakkasoğlu, 2007: 55).

Bizim Yunus; Tapduk Emre’ye 40 yıl hizmet eden Yunus manen tatmin olmadığını düşünerek dergâhı terk eder. Bu arada hava soğuktur, gece olunca bir mağaraya sığınır ve orada yedi dervişle karşılaşır. Onlarla dostluğu artırır, bu arada her gece dervişlerden birisi dua edince yemek gelir ve birlikte yerler. Sıra Yunus’a gelince, o da: “*Ya Rabbi benim yüzümü kara çıkartma, onlar kimin hürmetine dua ediyorlarsa, onun hürmetine beni utandırma.*” deyince iki sofraya gelir. Diğer dervişler: “*Kimin yüzü suyu hürmetine dua ettin?*” diye sorunca, Yunus da: “*Önce siz söyleyin.*” der. Dervişler: “*Biz, Tapduk Emre’nin kapısında 40 yıl hizmet eden erin hürmetine dua ederiz.*” derler. Yunus bunu duyunca hemen geri döner ve Tapduk’un eşi Ana Bacı’ya sığınır: “*Aman beni bağışlat.*” der. Bu defa Ana Bacı der ki: “*Tabduk Emre, sabah namazına abdest almak için kalkar. Sen kapı eşliğine yat. Üstüne basınca, ‘Bu kim?’ diye sorar. Ben de ‘Yunus’ derim. ‘Hangi Yunus?’ derse bil ki gönlünden çıkmışsın. ‘Bizim Yunus mu?’ derse ayaklarına kapan, kendini bağışlat.*” Yunus Emre, Ana Bacı’nın dediği gibi eşliğe yatar. Tapduk Emre’nin gözleri görmediğinden Ana Bacı koluna girer ve onu abdest almağa götürür. Ana Bacı o sabah yine Tapduk Emre’yi abdest almaya götürürken ayağı Yunus’a değer. “*Bu kim?*” diye sorar. Ana Bacı da: “*Yunus*” der. Tapduk: “*Bizim Yunus mu?*” deyince, Yunus, Tapduk’un ayaklarına kapanarak suçunun bağışlanmasını ister (Alptekin, 2014: 46-47; Vakkasoğlu, 2007: 59-60; Bakırcıoğlu, 2017: 33-34; Tatçı, 1990: 10).

Molla Kasım; Halk rivayetine göre Yunus üç bin şiir söyler. Bu şiirleri de Molla Kasım adında birisi okur ve bin kadarını beğenmeyerek yakar, binini de suya atar, geri kalan bin şiiri okumaya başlayınca “*Derviş Yunus bu sözi eğri büğri söyleme / Seni sığaya çeken bir Molla Kasım gelir.*” mısraları ile karşılaşır ve Yunus’un keramet ehli bir kişi olduğunu anlar. Anlatıldığına göre yakılan şiirleri melekler, suya atılanları balıklar, kalanını ise Yunus’u sevenler okumaktadır (Alptekin, 2014: 47).

Sarıköy’de bulursun; Yunus Emre, Tapduk Emre’ye döndükten sonra günün birinde huzura davet edilir. Tapduk der ki: “*Artık mertebeni öğrendin, burada duramazsın. Âsâmı attığın yere gider, orada da ruhunu teslim edersin.*” der. Yunus Emre âsâyı beş yıl boyunca arar, sonunda Eskişehir ilinin Sivrihisar ilçesinin Sarıköy’ünde bulur ve orada ölür (Alptekin, 2014: 47). Hayatı hakkında söylenenler, halkın dilinde efsaneleşmiştir. Müslüman Anadolu, onu biraz da kendi ruhuna göre destanlaştırmış ve öylece benimsemiştir. Tamamen halka mal olan ve halk tarafından benimsenen Yunus gibi bir veli başka efsaneleşmemesi zaten mümkün değildi. Üstelik kendisinden sonra gelen, diğer bazı Yunusların da kendisiyle karıştırılması üzerine, hayatı tamamen menkıbelerle karışmıştır. Ancak, halka mal olmuş menkıbeler, Yunus’un şiirlerinde işlenmiş İslâmî gerçeklere, tasavvufî yaşayışa tıpatıp uygundur çoğu zaman. Hatta denilebilir ki, kuru bir hayat hikâyesi yanında, bu canlı destanlar, Yunus’a daha çok yakışmakta ve onu daha iyi anlatmaktadır (Vakkasoğlu, 2007: 28). Bu bağlamda Yunus Emre ile ilgili olarak halk muhayyilesinde çok sayıda farklı anlatıların varlığını burada zikretmek faydalı olacaktır.

Yunus Emre ile ilgili çok farklı ve çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte, TRT 1'in 2015-2016 yılları arasında Ramazan ayı münasebetiyle 44 bölüm olarak yayınlamış olduğu “Yunus Emre Aşkın Yolculuğu” dizisiyle, söz konusu kimlik daha geniş bir camia tarafından tanınmış ve ilgili dizinin başarısı ile Bizim Yunus'un bilinmeyen yönleri de ele alınarak görsel bir yolla tanıtılmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı tarafından 30 Ocak 2021 tarihli Resmî gazetede yayımlanan genelge ile 2021 yılı, Türk dili ve kültürünün en önemli şahsiyetlerinden Yunus Emre'nin vefatının 700. yıl dönümü olması münasebetiyle UNESCO tarafından anma ve kutlama yıl dönümleri arasına alınmıştır. Böylelikle 2021 yılı Cumhurbaşkanlığımız tarafından “Yunus Emre ve Türkçe Yılı” olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda “Dünya Dili Türkçe” adıyla yurt içinde ve dışında etkinlikler düzenlenmesine de karar verilmiştir. Düzenlenecek etkinliklerin Kültür ve Turizm Bakanlığının koordinasyonu ile yürütüleceği de duyurulmuştur. Alınmış olan bu karar vesilesiyle Yunus Emre'nin hayatı, sanatı, eserleri daha geniş bir perspektiften ele alınacağı ve güzel Türkçemize ciddi katkılar yapacağı ve ilaveten Türkiye'mizin daha geniş coğrafyalarda tanınacağı aşikârdır. İlaveten Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nden Doç. Dr. Himmet Büke'nin Vatikan Kütüphanesi'nin erişime açılan veri tabanından “Yunus Emre”ye ait daha önce tespit edilmemiş bir divana erişimi de ülkemizi ve bu konuyla ilgili araştırma yapan birçok bilim adamını heyecanlandırmıştır. Şu an itibariyle söz konusu eserin transkript edildiği ve yakın bir zamanda TDK yayınlarından basılacak olduğunu da bilmekteyiz. Söz konusu çalışma tamamlandıktan sonra Yunus Emre'nin farklı yönleri çeşitli bilim dalları tarafından (edebî yön, sanat, kültür, dil vb.) ele alınıp incelenecektir.

2. Yunus Emre Aşkın Yolculuğu Dizisi'nden Tespit Edilen Kıssalar ve Tahliller

Söz konusu kıssalar, alfabetik sıra gözetilerek verilmiştir.

KISSALAR	KONULAR
1. Aşure Ayı ve Kerbelâ Olayı	<i>Tevhit inancı ve Allah'tan gelip yine Allah'a döneceği gerçeği</i>
2. Bağ Sahibi	<i>Allah'a verilen sözün yerine getirilmesinin gerekliliği</i>
3. Biz Muhammedî'yiz	<i>Tövbenin, istiğfarın, nefse hâkim olmanın önemi ve gerekliliği</i>
4. Buğday Hikâyesi	<i>Nefse hâkim olmak ve nefsin tutsağı olmamak</i>
5. Buğday İsterim	<i>Nefsi terbiye etmek</i>
6. Bülbül Hakikati Söyler	<i>Kâinata görünen her şey aslında hakikatleri söyleyen işaretlerdir.</i>
7. Cuhâ'nın Sergüzeşti	<i>Tasavvufta az ve öz konuşmanın gerekliliği ve irfanı</i>
8. Firavun ve Hz. Mûsâ	<i>Gaybın (Geleceğin) yalnız Allah tarafından bilinebileceği ve büyüünün, sihrin, falın şirke girmesi</i>
9. Hakikat	<i>Hikmetin hakikatte, hakikatin de kâmilin sözünde olduğu</i>
10. Hakikatte Su	<i>Suyun kutsallığı ve insan arasındaki benzerlikler</i>
11. Hırsız ve Deveci	<i>Dünyanın geçiciliği, malda hırsız olmamak ve sahip olunanlara şükretmek</i>
12. Hz. Hızır ve Hz. Mûsâ	<i>Derviş olmanın gereklilikleri ve bu yolun meşakkatli olduğu</i>

13. Hz. Abdülkadir Geylânî	<i>Kibrin ve benlik duygusunun tasavvufta yerinin olmadığı</i>
14. Hz. Bâyezîd-i Bestâmî 1	<i>Kibir ve benlik duygusu</i>
15. Hz. Bâyezîd-i Bestâmî 2	<i>Hz. Muhammed'in sünnetlerinin yol göstericiliği</i>
16. Hz. Eyüp	<i>Sabretmenin ve Allah'a sığınmanın fazileti</i>
17. Hz. Hamza	<i>Tövbenin, istiğfarın, nefse hâkim olmanın önemi ve gerekliliği</i>
18. Hz. İbrâhim	<i>Akıl etmenin, düşünmenin önemi ve sorgulamanın bir üst mertebeye çıkmak için gerekli olması</i>
19. Hz. İbrâhim Ethem 1	<i>Sabretme ve şükretme sonucu mükâfatlandırılma</i>
20. Hz. İbrâhim Ethem 2	<i>Dünyanın geçiciliği, Allah'tan gelip yine Allah'a döneceği inancı</i>
21. Hz. İbrâhim Ethem 3	<i>İslam'ın ve imanın şartlarına uymanın gerekliliği</i>
22. Hz. Muhammed ve Hz. Ukkâşe	<i>Her durumda, her koşulda ve her mekânda adil olmak</i>
23. Hz. Mûsâ ve Hz. Hızır	<i>Duada samimi olmak</i>
24. Hz. Nûh	<i>Kibirden uzak durmak, Allah'ı unutmamak ve insanın iradesi ile Allah'ın iradesi arasındaki farkı görebilmek</i>
25. Hz. Ömer	<i>Halk ile yöneticiler arasında daima adaletin sağlanması ve bu konuda hiyerarşi gözetilmemesi</i>
26. Hz. Süleyman	<i>Benliğin tuzağına düşmemek ve dünya malına tamah etmemek</i>
27. Hz. Süleyman ve Karınca	<i>Canını Allah yolunda feda etmekten korkmamak</i>
28. Hz. Yûsuf	<i>Hayır görünende şer, şer görünende hayır olduğu</i>
29. İmam Şâfi 1	<i>Kibrin iyileştirilmesi gereken bir hastalık olduğu</i>
30. İmam Şâfi 2	<i>Hakikatin gizli ve gönülde olduğu</i>
31. İman	<i>İmanın gizli olması ve kalben yapılması</i>
32. Kaplumbağa	<i>Hırsa yenik düşmemek yine hırs ile mücadele etmek</i>
33. Kılıç	<i>Vahdet-i vücud algısı ve Allah'ın sonsuz kudreti</i>

34. Kul Hakkı	<i>Kul hakkına girmenin Allah katında affedilemez günahlardan olduğu</i>
35. Leylâ	<i>Sevmenin, sevginin, her işe sevgiyle bakmanın Allah'a yakınlaşmada bir yol olduğu</i>
36. Mevlânâ Celâleddîn Hazretleri	<i>Hurafelerin terk edilip hakikatin gönülde aranması gerekliliği</i>
37. Müminin Aynası	<i>İnsanın içine dönmesi ve özünü bilmesi</i>
38. Nasihat	<i>Hayır görünende şer, şer görünende hayır olduğu</i>
39. Nefis ve Hz. Ali	<i>Nefse hâkim olmak ve nefsin tutsağı olmamak</i>
40. Papaz Odon	<i>Merhamet etmenin, merhametli olmanın fazileti</i>
41. Tavus Kuşu'nun Cennetten Kovulması	<i>Nefis terbiyesi, nefse hâkim olma, verilen nimetlere şükretme</i>
42. Türk Dili	<i>Türk dilinin önemi ve ibadetle tevhidin bir dilinin olmaması</i>
43. Zekât ve Sadaka	<i>Zekât ve sadaka vermenin gerekliliği ve fazileti</i>

2.1. Buğday Hikâyesi

“Bir şeyin bitmesi için ekilmesi icâb eder. Yâni her şey bir tohumdan meydana gelir. Gerisi başka mesele! Tohum bu! Kimi yiter. Kimi biter. Ammâ buğdayın bi zâtihi kendisi tohum. Çünkü o ilk var olan mevcûdâtın... Eyi ammâ! Bir şeyin neslinin devamı için bir erkeğe bir de dişiye ihtiyaç vardır. Böl şu buğday tanesini ikiye... Bir yanı Âdem ('aleyhi's-selâm), bir yanı Havvâ ('aleyhe's-selâm)... Erenler derler ki; buğdayın elif sırrı karnındadır... Ne ola bu elif sırrı... Cevap “vahdet”tir. Elif gibi deriz ya! Yâni hem arı hem duru hem bir... Çokluktan arınmış! Biz okumak yazmak bilmez cahiliz. “Ammâ bu nedir?” der iseniz... Deriz ki; Rabbimin “kün-ol” dediği yerde mesele noktalanmıştır. “kün-ol” nokta! Olur! Bunu tartışmak ahmak işidir. Bunları size anlatırdım amma bunlar hep birer sır işidir. Hak etmeyene ifşa etmek kişiye kötülüktür. Ne derler atalar; süt çocuğuna bulgur verilmez. Çünkü dişi kırılır. Aşksız kişi hayvân olur. İşte buğdayın ortasındaki bu elif toprağa düşende, ulu bir ekinliğe dönüşür. Nasıl ki Âdem ('aleyhi's-selâm) ile Havvâ ('aleyhe's-selâm) anamızdan ulu bir insanlık çınarı doğar... İşte tam öyle... Bunlar kitaplarda yazmaz canlar. Amma sanma ki bizde marifet vardır. Bilen söylemez... Söyleyen bilmez... Demem odur ki; Âdem ('aleyhi's-selâm) ile Havvâ ('aleyhe's-selâm) bir buğday tanesinin iki yarısıdır. Nefsi tefsil eden, Hz. Âdem ('aleyhi's-selâm)'den sonra ve Hz. Âdem'in nefsinde yaratıldı... Âmennâ... İşte o Havvâ ('aleyhe's-selâm) yâni dişi, Âdem'e ayna olmuş... Âdem o aynada kendini görüp nefsinin güzelliğine hayrân olmuştur. O kadar ki; nefsinin güzelliği, Rabb'inin emrini yâni kendi hakikatini unutmasına sebep oldu. Nefsine tâbî olunca da Cennet'ten uzağa düştü. Âdem'in Cennet'i kendi hakikati idi. Eee o vakit... Hele söyle anlatılan bu buğday hikâyesi de neyin nesi ola? Ne der bu kıssa bize... Öyle ya! Hissesz kıssa olmaz. Olsa da boş laftır deriz. Madem onu da diyiverelim! Uzattık zâten... Buğday ekme olur nefsi doyurur. Nefsin arzularının remzidir buğday. Her kim ki; nefsinin arzularına tabî olur da, kendi hakikatini unuttur ise, cennetten de kovulur işte...” (23. Bölüm).

Buğday hikâyesinde insanın yaratılışı ve insanda var olan nefsin doğuşunun anlatıldığı görülür. Burada insan, buğdaya benzetilmiştir. Buğdayın toprağa düşmesi, yani ekilmesi, Allah'ın “Kün-ol” demesi üzerine insanın yaratılması ile aynıdır. Buğdayın ekin olup çoğalması için bir dişi bir de erkek tohuma ihtiyaç vardır. Bundan mütevellit insanoğlu da bir erkek (Âdem) ve bir dişi (Havvâ)'den üremiş koca âlem oluvermiştir. Keza buğdayın yarısı Âdem yarısı Havvâ'dır. Onları birleştiren ise “Elif” sırrı yani vahdet, Allah aşkıdır. Bu aşk onları cennete düşürmüştür. İlk insan Âdem'in cenneti kendi hakikatidir; fakat Âdem'den var edilen Havvâ, Âdem'e ayna olmuş ve Âdem kendini görüp nefsinin

güzelliğine hayran olmuştur. İşte o nefsin peşinden koşup asıl olan hakikati, yani “Elif” sırrını unutunca da cennetten kovulmuştur. Bu hikâye bizlere şu dersi vermektedir: İnsanoğlu bu dünyaya içinde hem “Elif sırrı” hem “Allah aşkı” hem de “nefis” taşıyarak gönderilmiştir. Âlim olan nefsi terbiye edip “Elif” sırrına mazhar olur; cahil olan ise nefsin arzularına kurban olup asıl olan cennetini kaybeder. Tasavvuf felsefesinin temeli de içimizdeki bu sırrı keşfedip Allah’ın varlığında yok olmaktır. İç sırrını keşfeden mümin ise nefis mertebelerinden geçmiştir. Bu mertebeleri tamamlayan zat, “insan-ı kâmil” olur. Ve böylece tüm hayattan ve varlıktan soyutlanır. Yalnızca Allah’a bağlanmış, “Elif” sırrıyla hem-dem olmuştur.

2.2. İman

“Size Beyazıt’ı Bestâmi’den bir hikâye anlatıvereyim de bitirelim sohbeti. Hazret bir gün müritleriyle gezinti sırasında yolları bir veli yurduna gelir. Şimdilerde akıl hastanesi derler. Ayaküstü hekimlerle sohbet ederken, bir hekim ruhi hastalıklar çareleri ve hangi hastalığa hangi ilacın iyi geleceği hakkında bilgi verir. Gönüller sultanı bu bilgilerden sonra hekime şöyle bir soru sorar: “Hekim efendi” der, “Siz bütün hastalıkların ilaçlarını saydınız. Peki, günah hastalığının ilacı ne ola ki?” Kısa bir sessizlikten sonra orada bulunan deli velilerden biri, hekim diliyle deyin ki akıl hastalarından biri, edep ile müsaade isteyerek söze girer: “Erenler müsaade eder ise bu ilacı ben söyleyeyim mi?” Beyazıt-ı Bestami bu samimi teklif karşısında müsaade eder. Hekimler de can kulağı ile hastalarını dinlemektedirler. “Günah hastalığının ilacı şudur ki; tövbe kökünü istiğfar yaprağıyla karıştırıp, gönül havanına koyduktan sonra tevhit tokmağıyla döveceksin. İnsaf eleğinden eledikten sonra, gözyaşı ile hamur edip, aşk ateşinde pişireceksin. Muhabbet balından da birazcık karıştırıp, sabah akşam kanaat kaşığı ile azar azar yiyeceksin.” Bu güzel ilacı öğrenen Beyazıt Hazretleri; “Hey gidi dünya hey! Demek seni de beni dahi buraya getirmişler.” deyip oradan ayrılır. İşte böyle canlar! Ha sanma ki bu bir mesel, reçete gerçektir. Bu ilaç hâlen günah hastası olanlara tavsiye edilmeye değer bir ilaçtır. Bu terkip hala devam etmektedir. Nasıl mı dersiniz? Cenab-ı Hakk (c.c.) tövbe edenlere rahmetiyle yüce mertebeler vadetmektedir. Bunlardan biri de günahların sevaba dönüşmesidir. Bu nasıl olur diye tereddüte gerek yok, ilahi müjde öyledir. Bunu tartışmak dahi aptal işidir. İlahi Rahmet bu kadar geniştir. Bize inanıp teslim olmak, ona güvenip rahmete koşmak gerek! Yüce Allah (c.c.) kuluna gönlündeki iman ve niyete göre muamele eder. Allah (c.c.) diyen mahrum olmaz. “Allah (c.c.) tövbe edenleri sever.” ayetiyle şüphesiz Allah (c.c.) günahla imtihan olup, tövbe eden mümin kulunu sever hadisiyle, günaha bulanmış kulun kalbini çekmeye yeter de artar bile...” (25. Bölüm).

Söz konusu kıssada imanın şartları teker teker sayılmış olup Beyazıt-ı Bestami’den bir hikâye verilerek günah hastalığının ilacının “tövbe, gözyaşı, Allah aşkı, bol zikir ve muhabbet” olduğu belirtilmiştir. Bu unsurlar aynı gönül ateşinde hazırlanan nefis ekmeği gibidir. Malzemeler ne kadar iyi birleşirse gönül o kadar tasavvuf lezzetine kavuşur. Bu bir ilahi müjdedir ve buna inanıp bunu rahmete koymamız gerekir. Çünkü Allah, iman ve niyete göre muamele eder. Günahla imtihan olup tövbe ile hidayete ereriz. Bunun yanı sıra söz konusu müjdeli bilginin akıllıda mı, delide mi olacağını bilinemeyeceğini de belirtmek gerekir. Hakikat, bir delinin varlığında da kendini açığa çıkarabilir ve yol bizi o deliye götürüyorsa bu, hikmeti almak içindir.

2.3. İbrâhim Ethem Hazretleri

“İbrahim Ethem, Belh şehri sultanın oğlu idi. Devir döndü beri geldi yeni sultan o oldu. Amma perdenin ardında neler olur neler ölür... Ne bile İbrahim Ethem Sultan? Zengindi, alış veriş sever idi. Yemeyi, yedirmeyi büyük sofraları, avlanmayı, cins atları, altınları, gümüşleri, dünyalık olan ne var ise şehvetle bağlı idi. Aklından ne geçse onu oldurmaya kudretim var deydi düşünürdü. Oysa olduran da öldüren de başkacaydı. Aynalı piri olaydı fıslıdayıverirdi kulağına oldurana, öldüreni. Hiçbir noksanı yok idi. Noksanı dahi tam idi. Amma içinde bir delik var idi. Gittikçe dibi görülmez olan kapkara bir delik. Gün geçtikçe karamsarlık kapladı içini. Bir gün sarayında büyük bir yemek tertip etti. Birdenbire iri yarı, heybetli bir zat çıka geldi. Ne askerlerden ne hizmetçilerden hiçbir kimse “Sen kimsin? Burada ne işin var?” deme cesaretini bulamadı. İbrahim Ethem sordu:

-Ne istersin? O zat:

- Bu handa konaklamak isterim dedi. İbrahim Ethem şöyle bir baktı divane midir nedir? Döndü adama:

-Sen deli misin be adam? Burası han mıdır? Burası benim sarayımdır görmez misin dedi. O iri cüsseli dev gibi adam baktı, baktı sonra gülmeye başladı:

-Bana divane diyene bak hele. Asıl divane sensin bre! Tamam, han değil saray olsun. Olsun amma nereden senin olur bu saray?

-Babamdan kaldı der İbrahim Ethem müstehzi. Alay eder onunla. O zat der ki:

-İyi o vakit o zaman söyle babandan önce kimin idi?

-Dedemin idi?

-Ya ondan evvel?

-Falanca kişinin, der Sultan İbrahim.

-Ya o falanca kişiden evvel kimin idi?

-Onun da babasından ona kalmış idi.

-Ya ondan evvel?

-Falancanın idi.

-İyi dedi o kişi. İyi de hele o vakit onlara ne oldu? Neredeler?

-Öldüler, dedi İbrahim.

-İyi amma bu nasıl senin sarayın ki? Biri gelmeden biri gitmedi? Şaşkın oldu İbrahim Ethem.

Sözünü söyleyen yabancı geldiği gibi çıktı gitti. İbrahim Ethem peşine düştü yabancının. Onu yakaladı ve sordu:

-Sen kimsin? O zat da:

-Ben göklerde karalarda ve sularda olanım, ben Hızır'ım dedi.

Eğer uyanma vakti geldi ise bir uyandıran olur elbet. Kimine Hızır, kimine uçan kuş, kimine biten ot, kimine açan çiçek, kimine akan su, kimine dilsiz taş... İşte o günden sonra büyüdükçe büyüdü gönlündeki kara delik. Bitmez, tükenmez, dinmez, durulmaz, derlere biçare oldu. Vakit geldi tacı tahtı bıraktı, kaftanını bir çobana giydirdi ve sahraya vurdu kendini. Ne derler erenler; bu yol incedir, kılıçtan keskindir. Kimi tacı- tahtı bırakır koyulur yola, kimi taca-tahta çıkmak için çıkar yola. Ne der o vakit İbrahim Ethem'in hikâyesi bize? Altın tasta da içsen içeceğin bir tas su der. Altında kıymet olaydı kâinatı altundan yaratır idi. Onun küpüne zarar değil de o vakit nedir bu seninle gelmeyeceklerin uğraşı? Bak buğdayı satamadık deyi kıyametimiz kopar burada. Hiçbir vakit sahip olamayacağımız için nedir bu telaş? Sahip olamayacağımızı biriktirirsen, o sana sahip olur. Sen ona kul. Bu dünyayı kulu olacak kadar nedir sana sevdiyen? Amma bilesin ki dünyaya kul olunmaz. Dünyaya tapana mahlûk derler. Dünyaya tapana mahlûk, Allaha tapana kul derler. İşte bunu anlatıverir İbrahim Hazret bize..." (26. Bölüm).

Bu dünyanın geçiciliği üzerinde odaklanılan kıssada, dünyadan eli boş dönenlerin ibret noktasında değerlendirilmesi gerektiği vurgulanır. Kim bu dünyaya geldi de ahiretine amelinden başka bir şey götürebildi? Bu dünya bir han yeri... Geldik, konduk ve göçeceğiz. Her şey onu yaratan Allah'ındır. O hâlde bize ait olmayan bu dünyayı niye bu kadar sahipleniriz? Mal da yalan, mülk de. Kişi, başta sahip olduğu sandığı malın sonrasında kölesi olur. Onu korumak için hayatını heba eder de yine onla güzelce yaşamasını, paylaşım yaparak değerlendirmesini bilmez. Asıl olan, tek olan Allah'tır. Vahdeti bilen, sahip olduğu dünya malı için böbürlenmek yerine sahip olduklarına şükrederek esas vatanına döneceği günü beklemektedir. O yüzden kul, nefsiyle kavgasında asıl hazırlığını dünyalık maddiyatla değil ahiret ve ibadet maneviyatıyla çoğaltmalıdır. Çünkü öte dünyanın terazisinde bu mallar değil, yapılan güzel ameller ve ibadetler tartılacaktır.

2.4. Biz Muhammedi'yiz

"Bir vakitler Allah'ın sevgili kullarından bir kul var imiş. Bir kez gördüğü Hızır Aleyhisselam'ın hasretinden yanar tutuşur imiş. Gece gündüz ellerini açar, "Ya Rabbi bana yine onu göster. Bana Hızır'ı göster" diye yakarır dururmuş. Derken Hızır aşkıyla aklını oynatmış garip. Senelerce dağ bayır gezdirip durmuş Mecnun aklına. Yıllar geçmiş aklı dahi geri gelmiş. Köyüne, evine geri dönmüş ama Hızır gelmemiş. Açmış ellerini yine bir akşam. "Yarabbi!" demiş. "Yıllardır ne hâllere kodun beni. Bir kez göster bana." diye yakarmış gene. Derken yanı başında belirmiş Hızır, eli ayağına dolanmış garibin. Hz. Hızır: "Rabbimden beni görmek istemişsin. De hele benden isteğin nedir?" Eyice şaşkın olmuş köylü: "Ya Hazret! Madem böyle göz açıp kapayana geliverirsin. Bunca zaman ne diye beni yıllardır yalvartırsın? Senin yüzünden aklımı oynattım, dağ bayır divane dolandım." demiş. Hızır üzerindeki yeleği adama giydirmiş, başındaki külahı da adamın kafasına geçirmiş ve: "Heh şimdi sen Hızır'sın. Var çarşıya herkese görünür bakalım." demiş. Bizimki çarşıya inmiş. Bir de bakmış ki ne göre. Aman yarabbi kimi kuyruklu, kimi boynuzlu, kimi karnı üstünde sürünür. Çarşı meydanında onlarca mahlûkat; yılanlar, çıyanlar, sırtlanlar, domuzlar, fareler, böcekler, örümcekler, aslanlar, maymunlar... Dünyadaki mana ve suretimiz ne olursa olsun sîretimizle haşrolunacağız. Neymiş o vakit insan denen, suret ile kaş değil. İnsan denen manadır. Suret ile kaş olaydı, sîret olmazdı. Hızır oldu ya Hazret, nerede kalkırınce aradan herkesin sîretini, manasını, içini, yüzünü görüvermiş: Zalimleri sırtlan şeklinde; döneke ve ikiyüzlü riyakârları maymun şeklinde; onu bunu ısırın, gönül kıranları köpek şeklinde; bâtılı, yalanı konuşanları

domuz şeklinde. Hayrete kapılır garip divane: “Bu ne haldir Allah'ım!” der yürür gidermiş. Derken o mahlukatların arasında nur yüzlü bir ihtiyar var: Sakalları akçadan ak, nazarlarından nur saçan bir ihtiyar... “Oh” demiş rahatlamış. Hızır yerine geçen bizim garip, hemen o nur yüzlü ihtiyarın yanına varıvermiş. İhtiyar: “Ben Hızır'ım. Benden bir isteğin var mıdır? Var ise söyle hemen yerine getireyim” der. Ee görünecek başkası olmayınca kendisi varır Hızır'ım deyî Hazret. İhtiyar şöyle bir bakar ve: “Evlât sen işine bak. Bize Hızır lazım olursa senin evine varırız” der. (31. Bölüm).

Adalet masumiyeti aramaktır ve aslında insanın içinde bulunur. İnsanoğlu adaleti hep olmadık yerde arar. Hâlbuki insan, kâinatın numunesidir. Yani kişi ne ararsa önce kendinde aramalıdır. Çünkü hakikat olan her şey; adalet de, adalette aranması gereken masumiyet de insanın içinde, kalbindedir. Hikâyede bir arayış vardır: Hızır'ı bulma ve onunla açılan her gönül gözüne nail olma isteği... Fakat Hızır'ın gözüyle dünyaya bakarsak dünya insan cisminde dolaşan sırtlanlar, maymunlar, domuzlar, köpekler diyarıdır. Riyakârlar, yalancılar, dost görünümlü düşmanlar vardır. Hızır olmayınca herkesin gerçek yüzünü ve adaleti, masumiyeti bulmak güçtür. İlgili kıssa müridin uyanık olmasını, niyetini temiz tutmasını ve insan görünümlü bir günahkâr kalbi, bir canavar mahlûkatı taşımamasını öğütler.

2.5. Zekât ve Sadaka

“Eğer tövbe ederler, namaz kılarlar, zekâtı verirler ise dinde kardeşlerimiz olurlar. Biz ayetleri bilen bir kavme açıklarız” der kitapta. Bilen bir kavme. Arap'a, Fars'a, Türk'e, Rum'a değil; bilen bir kavme... O vakit bilmek gerek hak nicedir, halk nicedir? Eskimiş hafızam beni yanıltmaz ise Kur'an'ı Kerim'de nice ayette zekât vermekten bahseder yüce Allah. O vakit bunu bilmek icap eder. Nedir bu zekât ki kitap bu derece önemli kılar. Altundan şu kadar, gümüşten şu miktar, hayvanattan bu miktar... O için hesap kitap kısmı, işin görünen kısmı, işin adalete, halkın düzenine, dirliğe, birliğe dair toplum için olan yönü. Zekâtı bir müessese halinde işler hale getirdiğinde toplumdaki fukaralık ortadan kalkar. Düstur ise veren el, alan eli bilmemeli... Tok olan cümle cihan tok sanır. Aç olan ise âlemde ekmek yok sanır. İşte aç ile tokun halini birbirine bildiren zekâttır. Bu işin halka ait olan yönü... Halkın iyiliği için gördüğü iş zekâtın. Bir de kişinin şahsi manevisine dair zekâtı olsa gerek.

Her şeyin zekâtı var der ya Efendimiz, bedeninki de oruçtur. Efendimiz der biz demeyiz. O vakit zekât bir tek maddeden vermek değil. Aklın zekâtı ilim, dilin zekâtı zikir, gönlün zekâtı aşktır. İnsan nefesine dahi zekât verir. Bu dünyada ve öte dünyada lazım olacak bilgileri edinmek nefsin sadakasıdır. Nefis o bilgilerin bazılarını akla verir. Bu da nefsin akla olan zekâtıdır. Her peygambere tebliğde bilgisini aktarıırken, şöyle demesi emredilir. De ki: “Buna karşılık sizden bir ücret talep etmiyoruz, bizim ücretimiz Allah'a aittir.” Şeyhi Ekber Arabi der ki: Demek ki ortada ücret ödenmesi gereken bir eğitim vardır. Tebliğ bir eğitim değil midir? Ama bu ücret senin kulluğunu engelleyecek bir ücret değildir. Zahirde de böyledir, batında da böyledir. Ne müriüvetsiz beylerin vergisi gibi ümüğüne çöker ne softalar gibi hayattan el etek çektirir. Kişinin ahlaki düzenini iyileştirmek olan zekâtın bu yönü, kişinin dâhil olacağı toplum ile ilgili olan alakasını düzenler. İyi toplum iyi bir insandan neşet eder. Her su gibi iyiliğin de bir fgözü vardır. O gözden fışkırır. Yoldaki bir taşı alıverip bir ihtiyarcığı düşmekten kurtarıvermek sadakadır. Yaz günü aç susuz bir hayvancağıza bir kap su vermek sadakadır. Bir garip gönlüne girmek sadakadır. Velhasıl kelam her iyilik bir sadakadır. Şimdi dersiniz ki biz ne bekleriz, bu ihtiyar bize zekâttan bahsediverir. Ahali kıyama kalkacak, zulüm altında inlemekten Şeyh Efendi bize sadaka anlatır. Ama işin esası budur. Sadakanın ve zekâtın kalktığı toplumlarda düzen bozulur. Tokun açın halini unuttuğu bir memlekette ne dirlik kalır ne birlik. O vakit biriktirme ver... Azdan az, çoktan çok ver. Rızkı veren O'dur. Sakın aldanma, kula minnet eyleme. Yaratılmış olan her canlının rızkı da yaratılmıştır. Ama hırsızlık edip biriktirme. Senin değil o bırakıp gittiğin. Nasıl senin olur? Ya senin olmayanın biriktirmenin sana ne faydası var? Gafil olma fırsatın varken ver.” (33. Bölüm).

Taptuk Emre sohbetinde zekât ve sadaka vermenin, oruç tutmanın gerekliliği, toplum birliği için yararı, şahsi maneviyat için önemi üzerine durmuştur. Yunus Emre ise uzunca olan bu sohbeti “Bölüşürsek tok oluruz, bölünürsek yok oluruz” sözüyle özetlemiştir. Zekât ve sadakayı bir müessese hâlinde işler hale getirirsek toplumda fakirlik ortadan kalkar. Fakat veren el, alan eli hiçbir zaman bilmemelidir. Zekât, bölüşmekle bölünmenin eşliğindeki dengedir. Bu denge bir taraftan değiştirilir ya da ortak merkezlenmezse düzen bozulur. Aslında Allah'ın herkese rızkını gönderdiği dünyada kul, kendi rızkını aramayı amaç edinmelidir. Diğer türlü kimse hak ettiği payı alamaz. Haram ve helal birbirine karışır. Zekât, illaki maddiyat değildir. Oruç da nefsin zekâtıdır. İnsan nefesine dahi zekât verir, nefsin zekâtı sadakadır. Bir hayvana bir kap su vermek, bir düşmüşe doğru yolu göstermek de sadakadır. Kısacası Allah'ın buyurduğu her şeyde bir hikmet vardır. İmanın şartları, İslam'ın şartları, emir ve yasaklar insanın bu ve öte dünyasını kurtarmak ve iyi kılmak içindir.

2.6. Hz. Hamza

“Hz. Hamza insan nev'inin en hayırlısıdır. Uhud Savaşı'nda küffar hiç kimseden korkmadığı kadar ondan korkarmış. Sekiz düşmanı yerle yeksan etmiş ve sonrasında ötekilerin üzerine hücum etmiş. Tabii bu sırada Vahşi de bir kayanın ardına mevzilenmiş mızrağı ile ona nişan almış. Ebu Süfyan'ın karısı Hind ona bu görevi vermiş. Yalnız Hz. Hamza'yı takip edermiş cenk meydanında. Hamza aslan gibi kükrerken kâfirin üzerine, Vahşi mızrağını fırlatmış ve onu vurmuş. Allah'ın aslanı müminlerin en cesuru Hamza oracıkta cenk meydanında şehit olmuş. Oysa Vahşi, Peygamberimizi çok iyi tanır. Aynı yerde yaşarlarmış, onu sürekli görürmüş. Hicret'in üzerinden sekiz sene geçmiş. Mekke fethedildiği gün Vahşi Mekke'den kaçmış ve Medine'ye gelmiş. Mescitte Peygamber Efendimizi bulmuş ve huzuruna varmış. “Ben Müslüman olmak isterim ey Allah Resulü!” demiş. Fakat bir ayet-i kerimede, ‘Mümin olanlar o kimselerdir ki zina etmezler, içki içmezler, Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler. Kim bunları yaparsa cezasını bulur’ buyrulur. Ahval buyken ben hem zina ettim hem içki içtim hem haksız yere cana kıydım, hem de senin çok sevdiğin amcanın canına... Şimdi benim Müslüman olup kurtulmamın yolu yok mudur?” diye sormuş. Peygamber Efendimiz karşısında ümitsizce titreyen Vahşi'ye dönmüş ve ona bir ayetle cevap vermiş: “Ancak tövbe edenler ve salih amel işleyenler hariç” demiş. Sonunda Vahşi Müslüman olmuş. (7. Bölüm).

Hamza gibi bir gülü yetiştirip büyüten su, Vahşi gibi bir diken de büyütür. Su ayırılmaz diken mi büyütür gülü mü büyütür. Öyle ki diken büyütürken gülü soldurur. Diken güle dönmez mi? Nasıl ki demir çeliğe dönerse, diken de suyu yedikçe güle döner elbet. Bunun için tövbe gerek. Tövbe, diken güle dönüşüdür. İstiğfar; nefsin, içinde boğulduğu karanlıktan kurtarılmasıdır. Nefse yapışan kirlerin temizlenmesidir. Dünya denilen karanlık kuyuda işlenen günahlar bir vakit sonra nefsi de o karanlık kuyuya çeker. Bu kuyuda ne kadar dibe gidersen Allah'tan o kadar uzaklaşırsın. Nitekim Peygamber Efendimiz tarafından “Her günah, kalpte bir siyah noktaya neden olur. Günahlara devam edildikçe bu karanlık bütün kalbi sarar” buyrulmuştur. “Bütün iyilikler Allah'tandır, kötülükler nefsinizdendir” (Nisâ/79) ayeti, kul ne yaparsa kendine yapar der. İşlediği günah da sevap da onun hanesine yazılır. Fakat insan bunların irakine erişemez. Kalbi kin, nefret ve intikamla dolu zaman geldiği yeri de unuttur gideceği yeri de... Böylesine fütursuz bir varlığın karşısında Allah öyle kapılar açar ki... İstiğfar... Allah Resulü de bu kapıdan geçmek isteyenlere elini uzatmıştır. En değer verdiği insanlardan birini, amcasını “vahşice” öldüren Vahşi'yi bile affetmiş tövbe kapısında elini tutmuştur. Tövbe, dinde kötü ve çirkin olan şeylerden ve çirkin hâllerden, yine dinde beğenilmiş olan şeye ve güzel hâllere dönmek, günah ve isyanı terk etmek, bunların da insanı Allah-u Teâla'ya ve cennetine yaklaştıran güzel ve makbul işlerden olduğunu bilmektir. Allah yolunda olan O'na ulaşmaya çalışan her mümin bilmelidir ki tövbe; salihlerin vuslata ermeleri için uğradıkları makamların ilkidir. Bir müritten girdiği yolun başında istiğfar etmesi ve bunu da kalben sürdürmesi beklenir. Kimse işlediği günahlardan dolayı Allah'ın affını almayacağı kesinliğiyle ne ümitsizlik içinde yaşamalı ne de günah işlemeye devam etmelidir. Kul, Allah'ın vazgeçmeyeceği en hakikatli varlıklardandır. Bunun bilincinde olan kişi daha önce gerçekleştirdiği bilinçsiz hataların farkına vardığında elini Allah'a açıp tövbe etmekten onun ihsan ve lütfunu kendinden esirgememeli kendisinin de bir gün doğru yola gireceğine kalpten inanarak gayret göstermelidir.

2.7. Hz. Mûsâ ve Hz. Hızır

“Hz. Musa bir gün ellerini göğe açıp “Rabbim bana bir yoldaş ver.” demiş. Akşam olunca yemeğini yiyecekken bir de bakmış ki evde tek damla su yok. Testiler kendileri susamış. Nasıl varırım şimdi çeşmeye diye sızlanmış. Kapı vurulmuş açmış. Bir derviş gelmiş ve bir akçe istemiş. Hz. Musa onun eline bakraçları verip “Git çeşmeden su doldur getir” demiş. Derviş de bakraçları doldurup getirmiş. Hz. Musa dervişe bir akçe verip göndermiş. Sonra ellerini göğe açıp yeniden Rabbine yakarmış: “Rabbim bana bir yoldaş ver.” Hızır yanına oturuvermiş: “Seninle nasıl yoldaş olacağız ey Musa? Geldik gördük ki sen bir iş gördürmeden yolda kalan aciz bir dervişe bile tek bir akçe vermezsin. Kendine bir yoldaş arar isen artık sen benim arzularıma uyacaksın” demiş.” (2. Bölüm).

Resulullah'ın “Allah-u Teâla kalbi gaflet içinde bulunan kulun duasını kabul etmez.” dediği rivayet olunur. **Gaflet**, ahlâk ve tasavvuf terimi olarak, dünya veya ahiret hayatı için gerekli olan bir şeyin önemini kavrayamama hâlidir. Duada samimi olmak, isterken aynı zamanda “veriyor musun” diye bakmaktır. Kul, mücadele edecek ki Rabbinden de isteyebilsin. Buradaki samimiyeti riyakârlığın zıddı olarak düşünmemek gerekir. Zira gerçek bir tasavvuf ehli zaten sevgisinde samimidir. Kastedilen kendisi dışında başkaları için ne yapıyor? Kendisi için istediklerini başkaları için de istiyor mu? Nasıl ki kendisi yardıma muhtaç, başka yardıma muhtaçlara da el uzatıyor mu? Yoksa ben iyi olayım da gerisi mühim değil mi diyor? Bu sorular silsilesinde kendine verdiği cevaplar gönlünü tatmin ediyor mu? Hz. Musa da

bu hataya düşmüş, yardıma muhtaç bir dervişe karşılıksız iyilik yapmamıştır. Zira gönlünü biraz önceki sorularla tatmin etmemiştir. Müridin bu noktada kalbinin bilincini açması ve isterken kendisinin de verip vermediğine bakması önemlidir. Hz. Musa, kendisinin de verip vermediğini, kendisinden de gidip gitmediğini düşünmeden Rabbinden bir yoldaş istemiştir. Rabbi ona hata yaptığını Hızır aracılığıyla bildirmiştir ki herkes bu mertebeye erişebilmede muvaffak olamadığı için kıssadan hisseyi çıkarıp duada samimi olmaya yönelmelidir. Nitekim ne gelirse başa yoldaştan değil yoldandır.

Kul çıktığı yola, seçtiği hayata kendisini adanmışken bu seçiminde doğru yapıp yapmadığını anlamayabilir. Fakat elini Allah'a açtığı kalp arzularını gözden geçirmesi, istediği şeyin ne olduğunu iyi düşünmesi gerekir. Kapımıza gelen gönül ya da nimet ihtiyacı sahibini kendi menfaatlerimizi düşünerek geri çevirdiğimizde dolaylı yolla Allah'ın hikmetini ve lütfunu da geri çevirmiş oluruz. Her ne olsa Allah her şeyin ötesinde en hayırlısını bilendir. Dolayısıyla iyilik ve hayırda Allah'a güvenip hesapsız olmak, nehrin akışına kapılmak kulu görünmez sevap ve rızık altınlarına ulaşma vasfına kavuşturabilecektir. Müminin yaptığı arı gönüllü gerçek iyilik, hem kişinin kendisi için hem de hayır sahipleri için planlı ve hesaplı iyilikten daha hayırlıdır.

2.8. Hz. Abdülkadir Geylânî

“İnsanın başına bela olan kendi benliğidir. Ben yaptım ben ettim diyen insanın başı dertten kurtulmaz. İstersen kadı ol, istersen kadıya kul ol. İnsan hiçbir zaman benliğinin peşine düşmemelidir. Abdülkadir Geylani Hazretleri'ne gavsiyet tercih olunduğunda tüm veliler boyun eğmişler. Rifai Hazretleri de dâhil... Bir tek Sanan Şeyhi boyun eğmemiş. Benliğinin peşine düşmüş. Bunun üzerine Sanan Şeyhi “Senin boynuna domuz yavrusu binsin de sen de öyle eğil” hitabına muhatap olmuş. Aradan seneler geçmiş. Zaman içinde şeyh bir papazın kızına âşık olmuş. Papaz şeyhe, eğer domuzlarına çobanlık yapmayı kabul ederse kızıyla evlenebileceğini söylemiş. Sanan Şeyhi âşık olduğu kızın babası olan bu papazdan gelen teklifi kabul etmiş ve evlenmişler. Daha sonra şeyhin domuz çobanlığı yaparken yavru domuzları boynuna alıp gezdirdiği ve onların ağırlığıyla da eğildiği görülmüş.” (4. Bölüm).

“Benliğin” sonu, “kibirden” düşülen hâl... Kibir, İblis hastalığı değil midir? Bu sebeple cennetten kovulmamış mıdır şeytan? Hiçbir zaman oldum dememeli, öldüm demeli insan. Dervişin tuttuğu yoldan onu geri çevirecek, ilerlemesine mani olacak hâllerden en tehlikelisi kibir. Hele ki gayesi insan-ı kâmil olmak o olgunluğa erişmek olanın kalbinde mevcutsa kibir, ne intisap ettiği şeyh ne de girdiği yol önemlidir. Akıl düşünür, gönül ister, dil söyler. Aklın her düşündüğünü gönül istemeyebilir. Gönül de her zaman doğru olanı isteyemez. Fakat dil... Yayından çıkan ve geri dönüşü olmayan bir ok gibidir. Gönlünü terbiye etmek kelamın önce ağızdan çıkmasına mani olmakla başlamalıdır. Fikrine ve zikrine sahip olmayana, fikri imtihan eder. Düşündüklerin söylediklerin gün gelecek senin kapını çalacaktır. Gerçek takva sahipleri gönüyle konuşanlardır, gönlü Allah'a yakındır. Gönlü Allah'a yakın olanın dili edep dilidir. Edep, dilin giysisidir. Mürit anlamalıdır ki gönlü abdestli olanın namazı zikridir. Tasavvufta da ne kibre yer vardır ne de benlik iddiasında bulunmaya... Nitekim tasavvuf gönül terbiyesidir. Gönlü kirlerden arındırmaktır. Nasıl ki temizlemenin mukabili kirletmemektir, gönülde de aynı amaç güdülmelidir. Gönle kirletmeden dokunulabilmelidir. Kirletmeden tutulabilen gönülde gerçek, ilahi aşk bulunur.

2.9. Hz. Muhammed ve Hz. Ukkâşe

“Efendimiz (s.a.v.) âlemden göçünün yaklaştığını hissettiği günlerden birinde ashabıyla helalleşmek için mescide gelmiş. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber çok hasta ve yorgunmuş. Öyle ki ayakta bile bir sahabenin yardımıyla duruyormuş. Ashabına: “Ey ashabım! Bende hakkı olan varsa söyleyin” demiş. Kimseden ses çıkmamış. İkinci kez seslenmiş. Yine ses çıkmamış. Bunun üzerine yine sormuş. Bu defa arkalardan bir sahabe ayağa kalkmış. Bu ayağa kalkın sahabe'nin adı Ukkâşe imiş. Hz. Ukkâşe kalkmış ve: “Ya Resulallah! Hudeybiye Vakası'nda siz devenize binmek istemiştiniz. Ben de size elimi uzatmıştım. Siz devenize bindiniz ve devenize kurbaçla vurmaya istediniz. Tam o sırada kurbaç benim sırtıma değdi. Şimdi bu kul hakkı değil midir?” demiş. Allah Resulü: “Evet ya Ukkâşe bu kul hakkıdır” demiş. Bunun üzerine Ömer Efendimiz daha fazla tahammül gösterememiş ve bir hisşimla fırlayıvermiş ayağa. Efendimiz ise: “Sen karışma ey Ömer. Bu benim hesabım.” demiş. Sonra Hz. Ebubekir ayağa kalkmış. “Ey Ukkâşe! Ne kadar mal mülk istersen vereyim vazgeç bu delilikten” demiş. Allah Resulü: “Ey Ebubekir! Bu benim hesabım karışmayın” demiş Allah'ın Resulü. Sahabeler kendilerini zor tutmaktalardı. Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye: “O kurbaç kızım Fatıma'dadır. Var git getir.” demiş. Hz. Ali durumu anlatınca Fatıma Ana'mız çok üzülmüş. “Bilmez misin ki o hastadır. Yerine geçecek kimse yok mudur aramızda?” demiş. Ve daha birer çocuk olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i göndermiş. Efendimizin göz bebekleri Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin mescide girmişler. “Ey Ukkâşe!

Dedemize vurma gel bize vur. Gel hakkını bizden iste” demişler. Sahabe çok duygulanmış. Efendimiz: “Ben size kıyamam bu benim hesabım” demiş ve onları geri çevirmiş. Kırbaç gelmiş ama ashabın öfkesi daha da artmış. Efendimiz: “Kırbacı Ukkaşe’ye verin” buyurmuş. Bu kez de: “Ey Allah’ın Resulü bir şey daha var. Siz kırbaç vururken benim sırtım çıplaktı. Bundan da hak geçer mi?” demiş. O der demez sahabe ayaklanmış. Efendimiz ortalığı yatıştırmış hemen. Ve: “Ukkaşe haklıdır.” demiş. Efendimiz minberden aşağı inmiş, gömleğini açmış ve Hz. Ukkaşe’nin kırbacını vurmasını beklemiş. Hz. Ukkaşe kırbaç havaya kaldırmış ve Efendimizin iki kürek kemiğinin ortasındaki mühürden öpmüş. Gözyaşları içinde de “Hakkım sana helal olsun ya Resulallah! Anam babam sana feda olsun” demiş.” (5. Bölüm).

Kıssada Hz. Muhammed’in adaletinin yüceliği ibretlik bir hadiseyle ele alınır. Adalet, her şeyi layık olduğu yere koymak, doğru hüküm vermek haksızlıktan sakınmaktır. Âlemlerin Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) de bu yüce erdeme sahiptir. “Suçu işleyen kızım Fatma da olsa cezasını veririm.” buyurmuştur. Ki söz konusu kendi olduğunda dahi adaletli olmaktan vazgeçmemiş sahabeyle (Hz. Ukkaşe) sırtını açıp hiç düşünmeden dönmüştür. Peygamberimiz haksızlığa asla tahammül edemez, haksızlık karşısında susan, kendini savunamayan kişiyi dilsiz şeytan olmakla nitelendirir, onun bu hâlini beğenmezmiş. Mürit, Hz. Muhammed’in ahlakını örnek alarak yaşama gayesi gütmelidir. Kendini Allah yoluna adanmış bir dervişin adaletli olması tasavvufun gereklerindedir.

Müslümanlıkta toplum yaşamı, Peygamber Efendimizin hayat tarzı ve davranış şekilleri yani sünnetleri örnek alınarak sürdürülmektedir. Bu uygulamada bir de adaletle karşı davranış bulunur. Fakat adalet her tartıda ölçünün çok kolay ve net bir şekilde çıkmasını sağlayamaz. Belki tartının tabağı yamuktur ve o düzeltilmelidir. Belki taşlar net kilo hesabını vermez onlar parçalanarak tam kilo yakalanmalıdır. Belki de tartıyı gören gönül, göz doğru göremez. Belki tartılması gereken malzeme hilelidir. İşte bu noktada gönlün de gözün de aydınlatılması gereklidir. Bu durum beraberinde zor bir sorumluluğu ve bilinci getirir. Nihayetinde adalet, herkesin kendi hayatı ve toplumlar için doğru çizgiyi yakalamada ölene kadar bıkmadan tutacağı gayret yoludur. Bilinçli seçimlerimizin gerçek hesabı ile -vicdanın rahat kalması için- tahmini hesaplarımızın birbirinden uzak olmaması iyidir.

2.10. Hz. Süleyman ve Karınca

“Vaktiyle Hz. Süleyman bir gün yolda giderken bir karınca sürüsüne rast gelmiş. Karıncaların hepsi saygılarından huzuruna koşmuşlar. Bir an onlarca yüzlerce binlerce karınca Süleyman’ın huzuruna varmış. Fakat karıncalardan biri gelememiş. Yuvasının önünde bir toprak tepcecik varmış. O tepceyi düzeltebilmek için toprak zerrelere her birini yüklenip yüklenip taşımaktaymış. Hz. Süleyman hemen o karıncayı yanına çağırır. Karınca seğirtmiş varmış huzuruna. Hz. Süleyman: “Ey karınca! Görürüm pek kuvvetli sayılmazsın. Nuh’un ömrüyle Eyüp’ün sabrına sahip olsan yine de bu tepceyi kaldırmaya güç yetiremezsin. Böyle bir iş senin gibisinin kol kuvvetiyle yapılamaz. Bu tepceyi sen kaldıramazsın.” demiş. Karınca da dile gelmiş: “Sultanım bu yolda ancak himmetle yürünebilir. Sen benim yaradılışıma bakma. Himmetimdeki yüceliğe bak. Benden ayrı bir karınca var. İçimdedir, dışımdadır, her yanımdadır amma göremem onu. Fakat beni aşk tuzağına çekti. Bana dedi ki, ‘ Sen şu toprak tepceyi dümdüz yol yaparsan ben de senin yolundan bu ayrılık kayasını kaldırır seninle düşer kalkarım.’ Hemen şimdi ben de bu işe bel bağladım. Bu toprağı taşımaktan başka çarem yok. Bu toprağı kaldırır tepceyi dümdüz edersem onun vuslatını elde edebileceğim. Bunun uğruna çalışıp çabalarken ölebilirim. Ama hiç olmazsa yalan yere bir davaya kalkışmış sayılmam” demiş. (13. Bölüm).

Allah “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevilmeyi istedim” der. Buna göre İbrahim Hakkı Aydın’ın (2002: 258) ifade ettiği üzere Hak’tan başka hiçbir şeyin bulunmadığı zamanda Hak bilinmeyi istemiş, böylece ilk olarak sevgiyle tecelli etmiştir (taayyün-i hubbî). Bu sevginin amacı ise bilinmektir (mârifet). Âlemi yaratınca artık O mâruf (bilinen ve tanınan) olmuştur. Fakat bu bilinme sıfat ve isimlerinin zuhur etmesi şeklindedir ve O sadece bu yönden bilinir hale gelmiş, mutlak gayb olan hüviyeti ve zatı itibarıyla yine gizli bir hazine olarak kalmıştır.

İnsan sevdiğinin gönlünün rızasını kazanmak için, onun isteklerini yerine getirmekten gocunmaz. Bir küçük can olmak yaratana muhabbetle engel değildir. Her canlı kendi diliyle konuşur kendi diliyle sever kendi diliyle şükreder kendi diliyle âşık olur Allah’a. Aşkın gücü bilekte midir gönülde mi? Kıssanın da söylediği gibi aşk, karıncadadır. Hâlini düşünmeden Allah için girdiği yoldadır. Zira o yolda Allah vardır. O hâlde aşkı karıncadan öğrenmeli insanoğlu. Sadece aşkı değil inancı, beklemeyi, korkusuzluğu, fedakârlığı, inayeti de öğrenmeli. Mürit idrak etmeli ki koca dünyada bir zerre. Bir zerre ki Hak yolunda her türlü hâlde boyun eğen, sahip olduklarıyla aşkına kavuşmaya çalışmaktan vazgeçmeyen, gücüm yetmez deyip geriye çekilmeyen... Rabbi için aşk yolunda ölmeyi mükâfat bilen... Karınca da öyle dedi: “Allah için ölmeye gitmek ölümlerin en güzeli değil miydi?”. Boşa hayatı

geçirmektense karınca; inandığı, güvendiği, uğruna can verdiği bu aşkla bir imtihandan geçmiş olur. O aşkın kudretini hisseder ve onun için çabalamış olur. Bu yolda ölüm bile gelse başta da sonda da hep “Hakk” demeli insan. Kendi özünün sahibini unutmayan kimse bahşedilen hayatın manasını da unutmaz nitekim.

2.11. Hz. Yûsuf

“Herkesin hesapları vardır. Yakup oğlu Yusuf’ta gelecek görmüş onu kardeşlerinden korumaya çalışmış. Kardeşleri, babaları kendilerini daha çok sevsin diye Yusuf’a tuzak kurmuşlar. Kervan sahipleri kuyudan buldukları Yusuf’tan çekinerek daha değerli olmasına rağmen az bir fiyata satmışlar can pazarında. Şehrin valisi de onu evlat edinmek için satın almış. Ancak olaylara hükmeden Allah’tır. Ve Allah tüm hesap yapanların üstünde hesap yapandır. Valinin karısı bu evlerinde büyüyen delikanlı olan Allah’ın güzelliklerle bezediği Yusuf’a alakasız kalamamış. Valinin karısı Züleyha’nın iftirasıyla Yusuf zindana atılmış. Ama Yusuf zindana atılmaktan hiç şikâyetçi değilmiş. Tam tersine ellerini açıp göğe dua edermiş. “Rabbim bu zindan bana bunların çağıracağı şeylerden daha sevimlidir. Eğer beni bunların tuzaklarından korumazsan sonunda onlara benzerim ve günahkârlardan olurum.” dermiş. Duasını kabul eden Allah, onu zindanda tutmuş. Nefsiyle bir başına, dünyanın bin türlü meşgalesinden uzaktaymış. Dönüp içine bakmış okumuş, sonra Rabbinin ona verdiği bir kabiliyet ile zindandaki mahkûmların rüyalarını yorumlamaya durmuş. Söylediği her şey gerçekleşirmiş. Yusuf bunun kendisine Rabbinin bir hediyesi olduğunu anlatırmış. Zira ki onun tek emeli Hak’tan geleni halka vermiş. Yusuf zindanı artık Hak sözünü tebliğ ettiği bir dersliğe çevirmiş. İnsanlar zindanları doldurmakta Yusuf da onların gönüllerini Hak sözüyle doldurmaktaymış.” (14. Bölüm).

İnsan ile Allah arasındaki mistik ilişkide, sembollerin manasını çözümleyebilmek derin bir meseledir. Zira Hak yolunda manasız zerre mevcut değildir. Dışardan bakıldığında basit görünen aslında içinde derin manaları olan bir yanılsamadır. Kalbini bu derinliğe yormayanlar için zindan; soğuk, karanlık, yalnızlığın tükettiği ceza olarak görülürken gerçek bir mümin için ele geçen bir fırsattır. Sembolik olarak bilinir ki her dinin bir ibadet merkezi, bir ibadet mekânı vardır. İslam’ımızda ibadet mekânımız cami, mescit vb.dir. Kalbi, derinlerdekini göremeyenler için ibadet salt, belirli yerlerde yapılmalıdır. Hal böyleyken Hz. Yusuf’un zindana atılmasını ceza olarak görenler yanılsamaktadırlar. Zira Allah yalnızca camide, mescitte, tekkede, Mekke’de değildir. Allah her yerde, Allah içimizdedir. Dolayısıyla iman da her yerdedir. Kişi gönlünden geçtiği müddetçe istediği miktarda Allah’ı anabilir. Mürit içine dönüp bakmalıdır. Dışarda hayır görülen içerde şer, yine dışarda şer görülen içerde hayırdır. Kendini bilen için, Rabbinin için, Hak yoluna düşen için her durum ve her yer O’nun lütfudur. O lütfun farkına varabilmek o lütfu değerlendirebilmek esastır. Burada müridin görevi Allah’la bir olmak, Allah’la diri olmak ve Allah’ı içinde kalbinde hissetmektir ki her anda her durumda her mekânda her zorlukta O’nu anmak ve O’nun yolunda faydalı olabilmektir. Hz. Yusuf da bu güveni, huzuru, Allah yakınlığını kendisini sürekli bozguna uğratmaya çalışan insanlardan uzakta, hapishanede kalarak gerçekleştirebilmiştir. Keza oradakileri de Allah yolunda bir olmaya davet etmiş ve hem peygamber olarak hem de Müslümanlığın önemli simgesi gül yüzlü cemaliyle insanların beğenilerini toplamış, İslam dinine çok güzel bir örnek olmuştur. Dinimizin yayılmasında en etkili davranış biçimi olan hoşgörü ile daveti, İslam haberciliğinde kendisine işlemiş ve bu görev uğruna müminlerin destekçisi ve rehberi olmuştur.

2.12. Tavus Kuşunun Cennetten Kovulması

“O iblis var ya iblis! Cennetten kovulduğunda kafaya taktı. Gece demez gündüz demez Âdem’e ne hile yapacağını düşünürdü. Bir gün bir de baktı cennetin kapısında tavus ile yılan çıkmaktalar. Cennetten çıkan tavus ve yılanı gören şeytan hemen usulca sokuverdi yanlarına. Onlara: “Siz cennetten kovulacaksınız, Âdem de kovulacak. Eğer ki beni cennete girdirirseniz ben ona kolayını öğretilirim. Siz de Âdem de cennetten kovulmazsınız.” diye yemin etti. Tavus ve yılan birleşip istişare ettiler. En son tavus vardı iblisin yanına: “Söylediklerine inanırsınız ama seni içeri nasıl sokacağız? Düşündük taşındık onu bilemedik. Nasıl gizleriz de sokarız seni cennetten içeri?” İblis hemen bir sihir yaptı ve bir inci tanesine dönüşüverdi. İblisin bir sihir ile mücevhere dönüşüğünü gören tavus kuşu inci tanesini ağzına aldı. Böylelikle iblis tavusun ağzında cennete girdi. Tavus tuttu onu Hz. Havva anamıza getirdi. İblis hemen başka bir sihir ile inci tanesinden bir insan suretine geçmişti. Hemen geçiverdi Havva anamızın karşısına: “Ey Havva” dedi. “Eğer ki bu ağaçtan yemezseniz cennetten kovulacaksınız.” “Yasaktır” dedi Havva Ana. İblis bu döktü yine: “Yemezsen kovulacaksınız. Sen de Âdem de cennetten kovulacaksınız!” Nihayet Havva Ana’mızı kandırmayı başardı. Havva Ana’mız da o ağaçtan yedi. Sonra vardı Âdem’in yanına: “Ey Âdem ben o yasaklı ağaçtan yedim.” dedi. “Eyyvah” dedi Âdem. Birden bir üzüntüye gark

oldu. Havva cennetten kovulacak ben de ondan uzak kalacağım diye hayıflandı. Ve onu yalnız bırakmamak, ondan ayrı düşmemek için o da gitti, o da yedi yasaklı ağaçtan. Tavus, iblisin söylediklerini bir bir yapmasına inanmadı. Ama o cennette daima kalmanın hiç kovulmamanın hesabını kitabını yaparken iblis iblisliğini yapmıştı çoktan. Havva ile Âdem tavusun ağzında bir inci tanesi olarak cennete soktuğu iblis yüzünden cennetten kovuldular. Ona eşlik eden yılan da kovuldu. Böylece Tavus, Âdem, Havva, Yılan hepsi cennetten kovulup bu iki kapılı ah'a geldiler." (17. Bölüm).

Yılan ve tavus kuşları iblise kılavuzluk edip, Hz. Âdem ve Hz. Havva'yı kandırdıkları için cennetten Allah tarafından kovulmuşlardır. Ehil der ki, bin bir renkli kralların, sultanların saraylarına layık bu güzelliğin ayaklarının çamur içinde olması iyi bir şeydir. Tevazua işarettir. Tavus kuşları tasavvufta tevazu ile sembolize edilirler, çünkü görkemli tüylere sahip oldukları hâlde çamurlu ayaklarına bakarlar.

Öncelikle Tevrat'a göre kır hayvanlarının en hilekârı yılanıdır. Bunun sebebi ise Âdem'deki bahçede yani cennette yaşamakta olan Havva'ya yaklaşan yılan onu yasak ağacın meyvesinden yemeye ikna etmiştir. Daha sonra Havva, yasak meyveden Âdem'e de yedirmiştir. Hristiyanların kutsal kitabına göre ise şeytan yılanın içine girmiş ve Havva'nın yalnız kalmasını gözleyerek ona yasak ağacın meyvesini yedirmiştir. Tevrat'ta ve İncil'de yilandan ve tavus kuşundan şu şekilde bahsedilmektedir: İblis cennetten kovulunca Adem'i de cennetten çıkarmak için fırsat kolluyormuş ve o sırada cennetin kapısında gördüğü tavus kuşu ve yılanı cennetten kovulmamaları için bir teklifte bulunmuştur. Bu teklife göre iblis sihirli bir boncuk olup tavus kuşunun ağzına girmiş oradan da Havva'nın karşısına çıkıp ondan yasaklı elmayı yemesini istemiştir. Böylece Allah; Tavus kuşu, Yılan, İblis, Âdem ve Havva'yı cennetten kovmuş ve hepsi dünyaya gelmişlerdir. Dostu düşmanı herkesi kandırmıştır tavus kuşu. Güzel tüyleri, rengârenk tüyleri hatırına görenler kanmıştır ona. O da önlerine düşerek hepsini cennetten kovdurmuştur. Kim ki onun renkli tüylerine aldanmış; ağzında taşıdığı iblis oluvermiştir. Bu tavus kuşu gafili umdurur, peşinden koşturur. Bu kıssadaki yasak ağaç buğday ağacıdır. Buğday dünyalıkları temsil eder. Dünyalıklar nefsin istedikleridir. Tasavvufta nefis terbiyesi mühimdir. Burada da dünya nimetlerine güzelliklerine aldanan şeytana kanan ve hep daha fazlasını isteyenler cennetten kovulmak suretiyle cezalandırılmıştır.

2.13. Leylâ

"Türlü hile ve birçok masraf ile Leylâ'yı getirdiler. Halife sabah erken mumları yaktırdı. Leylâ'yı dikkatle gözden geçirdi. Başını önüne eğdi, saatler var ki düşünüyor. Nihayet kendi kendine dedi ki: "Hele onu bir konuşturayım, belki söz söylerken güler de yüzündeki güzelliği daha çok belirir." Köşesinde hüznün cismi gibi duran Leylâ'ya çevirdi yüzünü. Sordu Halife Harun Reşit: "Sen Leylâ mısın?" "Evet, ben Leylâ'yım; ama sen Mecnun değilsin" dedi Leylâ. "Onun başında olan o gözler sende yok." öyle dedi Leylâ Halife Harun Reşid'e. "Başkalarına baktığın gözlerle Leylâ'yı nasıl görebilirsin? O gözleri yaşla yıkamadıkça söz kimindir bilmem amma hakikattir dahi herkes derindir. Bana Mecnun'un gözleriyle bak" der. Eksiklik ne o vakit burada? İşe de Allah'a da sevgi ile irfan ile bakmalı. Bilgiyle bakmak başkaca iş... İslam sevgidir, aşktır, irfandır. Başkasını diyenler eksiktir. O öyledir, şu şöyledir, falan haldedir. Kalır mı kem sözler, dedikodular sevgiyle bakanda. Sevgisiz bakanın gözüne budaklar batar, kör eder. Kişi kendini kör edende; o körlüğe merhem biçare, tabipler biçare..." (22. Bölüm).

Sevgi kişiyi tevhide götürür. Tevhide varan, varlığın cümlesine aynı nazarla bakar. Tevhide ermenin yolu zihni bilgiyle, akli düşünceyle, kalbi aşk ve muhabbetle doldurmaktan geçer. Aşk ile yoğrulmuş bir gönül nereye bakarsa O'nu görür. O'ndan başkasını görmez. Bu durumda seven kişinin sevdiğine Mecnun gibi bakması aslında Mecnun'un hakikat gözüyle bakmasına ithafendir. Kıssada Leylâ da bunu kastetmektedir. Herkes bakar herkes görür herkes sever. İş Mecnun gibi bakmakta Mecnun gibi sevmektedir. Nitekim İslam sevgi dinidir. Tasavvufta ilk kural "sevmek"tir. İnsanı sevmek, hayvanı sevmek, yaratılan tüm varlığı sevmek... Yunus Emre'nin öğretisi de bunu desteklemektedir. "Yaradılanı sev, yaradandan ötürü." Tasavvufi anlayışta yola sevgiyle girmek esastır. Şayet sevgi yoksa o yolda, hakikat de yoktur Hakk'a ulaşmak da. Bu sebeple sufiler, tevhid yani birlik anlayışına büyük titizlik göstermişlerdir. Sevgi, kupkuru toprağı kaynatıp ilahi aşk pınarıyla dört köşeli bahçede rengarenk güller açtırır. Sevgiyle bir yetimin başı okşandığında ahiret zamanı bir iplik ağırlığınca iyilik kötülüğü alaşağı eder de cennete girilir. Sevgi; nice umutlara, başarılarla vesile olur. Nice insanlara yaşama kudreti ve ihsanı verilir de kuldan habersiz amele yazılır. Seven ve merhamet eden insan bu dünyada da diğer dünyada da Allah'ın sevgisiyle çepeçevrelenir.

2.14. Kılıç

“Adamın birisi bir Hint kılıcı getirdi arkadaşına ve dedi ki: “Bu elimdeki kılıç Hint kılıcıdır. Vurduğu her şeyi ikiye yarar.” Arkadaşı, “Her şeyi mi dahi?” dedi. Arkadaşı, “Her şeyi ikiye yarar” dedi. “İyi bakalım, ver bir gerçekleyiverelim” dedi. Ve kılıcı aldığı gibi var gücüyle oradaki taşa vurdu. Ama iki parçaya ayrılan taş değil Hint kılıcı oldu. “Hani” dedi, “Efendi bu Hint kılıcı her şeyi ikiye ayırır idi?” Adam baktı baktı, diyecek bir şey yok. “Kılıç marifetlidir ama bu taş daha marifetli çıktı. Şükredin.” İbrahim suresinde ne buyurur Yaradan: Şükrederseniz elbette ki nimetimi size artıracam. Bu bir taahhüttür. O vakit şükreder isek nimetimiz artacak. İlahi bir taahhüt... O sözünden dönmez. Onun vaadi gerçektir.” (36. Bölüm).

“Allah isterse taşa bile kendini zikrettirir.” Allah’ın yarattığı vahdettir, kendisine döner. Dolayısıyla taşı (yarattığı şeyi) ikiye böldürerek/çoğaltarak kesrete yol açmaz. Çünkü kesret Allah’ın varlık felsefesine aykırıdır. Kılıç, insan eseridir ve savaş aleti olması, anlamı “barış” olan İslam’a aykırıdır, varlığı kesintiye uğratır. Oysa yaradılış ölümlü bile kesintiye uğramaz, Tanrıya kavuşmayla son bulur. Taş, Allah’ın eseridir. İçerisinde doğru konuşur gizlidir, batındır, kendine saklar, susar. O hâlde hakikat, sırdır. Allah, yokluk âlemine bakıp kendi güzelliğini görünce âlemi yaratmıştır. Dolayısıyla evren birdir ve Allah’ın güzelliğinden bir parçadır. Müslümanlığa yeni geçmiş Türk halkının sadece gözüyle değil gönlüyle de Allah’a doğru yolculuğa çıkması, bulduğu/ karşılaştığı her şeyde Allah’ın güzelliğinin tecellisini ve teklifiğini görmesi gerektiği belirtilmiş ve öğütlenmiştir. Bu şekilde de Müslümanın; isimde ve cisimde, maddede ve manevi âlemde, bu dünyada ve ahirette, zahirde ve batında Allah’ın cemalini görerek içsel aydınlığa kavuşması istenmiştir.

2.15. Bağ Sahibi

“Bir vakitler bir bağ sahibinin bağ ile arasında şöyle bir konuşma geçer: Bağ, sahibine der ki: “Benim yerimi arıt, verimsiz toprağı gider. Yerine arı, temiz toprak döküver. Bana zararlı olan taş, keseğı, dikenı ayır. Ayırkotlarını yak, kurut. Bunu yapıverir isen ve suyumı da vakitlice verir isen ben de ahdime vefa ederim ve çeşit çeşit meyveler, sebzeler, çiçeklerle bezenir, göz alıcı güzelliğe bürünürüm. Zaman içinde dostların, gelip geçenler gelir hem gözlerini hem karınlarını doyururlar. Sonra da bu güzellik karşısında tefekküre dalıp gönüllerini doyururlar.” Bağ sahibi de bu sözleşmeye uydu ve bir bir uyguladı bağın kendisinden istediklerini. Ve böylece ortaya öyle güzel bir bağ çıkıverdi ki değil içine girip nimetlerinden yiyip havasından teneffüs edenler, yakınından geçenler dahi mest oldular. O bağ öylesine meşhur olur ki padişahın kulağına dahi gider bu bereketi ve güzellikleri. Padişah bir gün bu bostanı görmek ister ve varır. Vardığında mest olur bağın güzelliğı karşısında. Bostan sahibini çağırır ve ona: “Bu bahçeyi ne güzel imar etmişsin, bu memlekette bunun gibi bir bağ ne işitilmiş ne de görülmüştür” deyip iltifatta bulunur. Bağ sahibi de memnun olur, “Ey cihan padişahı” der, “Bu bağ, bahçe ve sahibi hepsi senindir. Bu bahçe, cihan padişahı kendisini ziyaret etmesi için güzelleştirilmiştir. Bu bağı yapmadaki muradım tamamdır artık benim. Her şey senindir, ben de seninim.” Padişahın gönlü hoş olur elbet. Ona hilat verir. Aziz eder bağ sahibini. Padişah artık daima bağına gelir, her daim görmek ister onu. Bağ sahibi de bundan istifade ile cihan padişahı ile sohbetdaş olur. Sözümlü yerine getirmenin bereketi ile padişaha dost olma şerefini kazanır. Eğer sen de gönül bostanının sahibiyile sözleşip vaktiyle yaptığın “elestü bi rabikküm” ahdine vefa gösterir isen -ta en başında ne demiş idik- o vakit bu bir taahhüt demiş idik, işte taahhüde uymanın bereketi ile Allah’ın cemalini görmekle müşerref oluruz. O vakit bizler bağ sahibiyiz ve bağ sahibi olarak bağımızı bakımlı kılmakla mükellefiz ki Allah’ın cemaline layık olalım. Viran olmuş, kurumuş, ayırık otunun bastığı bahçeye kim gele ki koca cihan padişahı gelsin de cemalini görelim?” (36. Bölüm).

Sembolik bir anlatımı olan kıssada dünya ile insan diyalekti; bağ ile bağcı ilişkisi çerçevesinde yorumlanır. Kur’an-ı Kerim’deki ayetlerin birçoğunda dünya ve ahiret mutluluğı bir arada verilmektedir. Ahiret için dünya denilen merdivenin aslen Allah tarafından kullarına ihsan edilen bir lütuf olarak görülmektedir. Tasavvufdaki devir nazariyesi dikkate alınırsa vakti gelen ruh, maddi âlemde yerini alır. Sırasıyla cemadata (cansız varlılara), nebata (bitkilere), hayvana, insana ve insan-ı kâmile geçerek tamamlaması gereken yolculuğunun sonuna gelir. Son ve ebedi durağı ise Allah’tır. Devir kuramının aşamalı ve zorlu yolunda mümine düşen görevlerden biri de söz konusu kıssada bahsi geçen “bağına iyi bak, onu güzelleştir, anlaşmana sadık kal” anlayışıdır. Buna emek eden mümin devrin en önemli aşamasını da gerçekleştirerek gerçek güzele ulaşabilir. Allah, herkese dünya üzerinde mecazi olarak nitelendirilebilecek bir bağ verir. Mümin onu ömrünce istediğı şekilde kullanabilir. Ama yaptığının sonucundan etkilenecek olan yine kendisidir. İyi amel edip, emanete iyi bakan kişi hem kendisini hem sevdiklerini en güzelle ödüllendirilirken; bağına güzelce bakamayan ya da bakmak istemeyen kimse

umduğu ya da keşfedemediği güzelliği göremez. Bağında kahırdan öte yol yoktur. Gerçek güzele ve mutluluğa ulaşmak isteyen verilen tasavvuf ve tefekkür zincirini kırmak değil parlatmak hatta ona zincir eklemek yoluna gidebilmelidir. Bu uğurda kan ter dökülmelidir ki sonunda yaptığı işten zevk alsın. Ki bu seviyeye ulaşan mümin kendi nefis terbiyesi mertebesinde de bir üst seviyeye atlamış olur. Allah'a bağlılık mertebesine bir adım daha yaklaşılır.

2.16. Peygamberlerin Meslekleri

“Hazreti Adem tohumu ilk toprağa düşürdü yani çiftçilerin piri. Hazreti Şit, dokumacıların piri. Hazreti İdris iğneyi ilk icat eden... O zat deliği aşır ipliği ondan ilk geçiren. Yani terzilerin piri... Hazreti Nuh, muazzam bir marangoz idi. Yani gemiciliğin ve gemicilerin piri... Belli değil midir Tufan'da gemiyi kim yapıverdi sanırsın ki? Hazreti Hud tüccar idi. İnsanlığa ticareti öğretti. Tacirlerin piri... Hazreti Lut tarihçiydi, tarih ilminin piri. Hazreti Yusuf saati ilk kez icat edendir hem iyi ziraatçıdır. Hazreti Süleyman bakırcıların piri... Hazreti Harun demircilerin piri... Aynı zamanda ordularına bir düzen vermiş kumandan, askerlerin piri. Aylık işi ticaret işi değil, manzaraya bir de bu pencereden bakmalı canlar. İyi, Mesut Efendi anlatıverir Ahilik sırrını, bizimkisi laf ola. Amma öyle bakanda görülür ki mesele, işi ibadet kılmaktır. Mademki yeryüzü mescittir mümine, şu dükkânlarınız dahi bundan ayrı değil. Mademki halka hizmet Hakk'a hizmetti, o vakit hizmeti düzgün görmek ibadettir. Sayıver işte Peygamberlerin ne ihtiyacı var ki her biri bir mesleğin öncüsü ola? Ne o vakit mesele? Mesele üretmek, akli ve bedeniyle halkın dahi cümle insanlığın dahi cümle can sahibinin hizmetinde olmak... Nuh ümmetini Tufan'dan gemiyle kurtardı. Gemi yapacak kadar mahir bir marangoz olmayaydı nasıl yapacak idi? İşte, halka da insanlığa da hizmet böyledir. Bu işlere biraz da bu yönden bakıvermeli canlar. Bu meseleleri böyle anlamalı. Hazreti İdris iğneyi icat etmeyeydi söküğümüzü ne ile diker idik? O vakit hem akli hem bedeni üretim ibadettir dahi Müslümana farzdır. Hayvanattan insan nice ayrılır? İşte, böyle ayrılır. Üretmek ile, hemicinsinin hayatını kolaylaştırmak ile. Yoksa onlar da dilsiz değil elsiz değil. Amma Yaradan, üretme vasfını bir tek insana vermiştir. Neden? E hizmet etsinler deyi. Ya işte böyle canlar. Demiri o şuurla dövmeli, keçeyi bu şuurla işlemeli, deriyi bu şuurla yere çalmalı, tohumu toprağa bu şuurla atmalı. Ahilik bu olsa gerek.” (38. Bölüm).

Kıssada batıl inançlardan kurtulmanın gerekliliği, tasavvuftaki vahdet-i vücud anlayışı ve hakikatin gizli olduğu, dolayısıyla bir pire /mürşide ihtiyaç duyulduğu, her şeyin zıddıyla anlam kazandığı noktalarının birleştiğini görmek mümkündür. Yaradan kendini varlıkta göstermiştir. Zira Allah her yerde ve her şeydedir, bu sebeple de hakikat gizlidir. Hakikati bulma/buldurma; işaretler, emareler, remizler, yol göstericilerle olur ancak. Allah, Müslüman'a önerdiğinin önemini onun zıddını yaratarak göstermek istemiştir. Tasavvufta gönül, Allah'ın evidir, can taşıyan her varlıkta Allah'ın sureti, Allah sevgisi vardır. Bu nedendir ki insan insanı Allah'a götürür. Özü temiz, kalbi sağlam olanın eli, dili yanlışa varmaz. Halktan Hakk'a merdiven bulanlar işlerini layıkıyla, ibadet anlayışıyla yaparlar. Bu şekilde hem insana dünyayı mescit yaparlar hem ahretlerini bu dünyadan yaşamaya başlarlar.

Kısaca, Allah'a giden sonsuz yolun insanların gönülleri sayısınca olduğu, inancı doğru yaşamadıkça meyledilenin Yaradan olmayacağı, bir mürşidin kılavuzluğunda Hakk'a, doğru yoldan varılacağı, kalbinde gönlü atmayanın kiblesinin yalan olduğu, hayatın ve çalışmanın ibadet olduğu vurgulanmış; Ahilik organizasyonunun sosyal hayatı ahlaki ilkeler ve inanç bağlamında tasarlamaya nasıl muktadir olduğu belirtilmiştir. O hâlde İslam ki hayattır, mümin hayatın manasını çözen şuur olmalıdır.

SONUÇ

İslami hukuk, kanun ve kurallarını başta Kur'an olmak üzere onun rehberi Hz. Muhammed'in öğretilerine dayandırır. Hz. Peygamber'in önderliğinde doğru ve iyi olanı gösteren sünnet, Müslümanların Kur'an'dan sonraki haritasıdır bir nevi. Nitekim Hz. Peygamber de sünnetleri için Kur'an-ı Kerim'i esas almıştır. Kur'an öğretileri ve Hz. Peygamber'in sünnetlerinin dışında İslami çerçevede hukuki boşluk meydana gelecek durumlarda Kur'an'daki kıssaların yorumlanması esasına dayalı olan içtihat, diğer bir başvuru kaynağıdır. Yaşanan bir hadisenin, meydana gelen bir meselenin çözümü için, kesin hükümlerin Kur'an ayetlerinde yer almadığı durumlarda yine Kur'an'daki kıssaların hüküm taşıy nitelikte olduğu bilinmektedir. Söz konusu niteliğe binaen kıssalara başvurulması geçmiş şer'i kanunlarda hayata geçirilmiş bir yöntemdir. Bu nedenle Kur'an'da apaçık gösterilmeyen mevzuların kararında kıssalardan yardım alınmıştır. Bu yönüyle Kur'an kıssaları aynı zamanda bir içtihat kaynağıdır.

Manevi bir terbiyeyi disipline eden tasavvufta da kıssalar, yol gösteren bir rehberdir. Tasavvufta asıl olan takvadır. Takva müridin terk edemeyeceği en mühim vazifedir. Yapılan incelemede ele alınan kıssaların yorumlamalarından anlaşılacağı üzere Kur'an'ın genel çerçevesiyle beraber İslami öğretilerin

anahtarına ulaşıldığı görülür. Tasavvufta temel dayanak günahattan sakınmadır. Bu dayanak insan-ı kâmil olma yolunun da birinci kuralıdır. Kibirden uzak durmak, adaletli olmak, riyakâr olmamak, duada samimi olmak, Allah yolunda aşka gelmek, Allah'ı gönlünde hissetmek aslında günahlardan sakınmaktan başka bir şey değildir. Dolayısıyla anlatılan kıssaların birleştiği nokta takvadır. Kıssalar müritlerin müritlere verdiği yol haritasıdır. Burada önemli olan haritayı iyi çözümleyip doğru tarafa yönelebilmektir. İnsan, nereden gelip nereye gittiğini merak eder. Bu sorunun cevabına “ilm-i ledün” ile ulaşması mümkündür. Gaflet içinde olan için bu yol kapalı, akıl eden için açıktır.

Müslümanlığı yeni yeni benimsemiş halktan insanlara dini, vuslat ümidiyle doğru şekilde anlatmaya gönül vermiş Anadolu erenlerinin tasavvuf anlayışı Allah'a içsel yolculuğun ötesinde sosyo-kültürel açıdan büyük anlam taşımaktadır. Tasavvuf, Türklerin ve iletişiminde buldukları başka inançtan toplulukların İslamiyet'i doğru tanımları, anlamaları ve yaşamaları için Anadolu ve başka birçok yerde bir aydınlanma iklimi yaratmıştır. Dolaylı anlatım ve kıssalar aracılığıyla soyut düşünce, geniş bir tasavvur, engin bir hoşgörüyü sahip, barıştan yana ve yerleşik toplum değerleriyle donanmış Müslüman tipolojisi yaratılmaya çalışılmıştır. Anadolu erenlerinden Yunus Emre, Allah yolunda ilerlemek için gerekli olan rehberliği, hocası olan Tapduk Emre'de bulmuştur. Nitekim dergâhların özünde rehberlik etmek, Hakk'a ulaşmada yol göstericilik esastır. O mekânda anlatılan menkıbelerin, kıssaların ve genel olarak anlatıların altında gizli manalar bulunmaktadır. Tapduk Emre'nin dergâhı da bu öğretileri temel alarak Yunus Emre gibi Hakk dostu dervişleri yetiştirmiştir. Tapduk Emre'nin naklettiği kıssalarda derine inmek, manayı çözmek; her kıssadan bir toprak alıp yürünen yola koymaktır. Nitekim kıssaların kıssa olmalarındaki mana budur. Tasavvuf ehli olma yolundaki bir dervişin insan-ı kâmil olma yolculuğundaki emeli söylenileni doğru duymak, duyduğunu doğru anlamak, anladığını doğru uygulamak olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2005). Bir İçtihat Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Tekin Gökmenoğlu), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alptekin, A. (2014). *Efsane ve Motifleri Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aydın, İ. H. (2002). *Kenz-i Mahfi. Türk İslam Ansiklopedisi. Cilt: 25* İçinde (s. 258-259). Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bakırcıoğlu, N. Z. (2017). *Yunus Emre Divanı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kaplan, Kadir (2018). Yunus Emre'nin Şiirlerinde İnsan ve Doğa. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, XI-I (1), 55-166.
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre Divanı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Türkan, H.K. (2016). *Âşık Kırâç Ata (Ekrem Kırâç)'nın Hayatı Sanatı ve Şiirleri*. Konya: Kömen Yayınları.
- Vakkasoğlu, V. (2007). *Yunus Emre Hayatı Eserleri ve Bütün Şiirleri*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- (https://turuz.com/storage/shiir-2020-3/3690_Yunus_Emre_ilxan_Bashgoz-1999_166.pdf) adresinden 17.03.2021 tarihinde erişildi.